

PM om skolsituationen
under covid-19

Fjärr-och distansundervisning i grundskolan

Iakttagelser baserade på intervjuer med rektorer och elever i 56 skolor
under covid-19-pandemin.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	3
Resultaten i korthet.....	4
Inledning	9
Distansinspektionens resultat	11
Vanligast med en blandning av närundervisning och undervisning på distans... 11	
Moment skjuts fram till perioder med närundervisning	12
Närvaron har varit hög men inte alltid aktiv	16
Svårare att tillgodogöra sig undervisning på distans	17
Elever i behov av stöd undantas ofta från fjärr-/distansundervisningen	22
Betyg och bedömning sker som vanligt enligt rektorerna, men viss oro finns bland eleverna	23
Kvalitetshöjning av fjärr-/distansundervisningen – ett pågående arbete i flera skolor	25
Många elevers mående påverkas av undervisning på distans	26
Skolor tar på olika sätt reda på hur eleverna mår enligt rektorerna men metoderna är sällan systematiska.....	28
Olika bilder av vilka insatser som görs för elevernas välmående	30
Avslutande diskussion	34
Mycket har fungerat väl under omständigheterna.....	34
Undervisning på distans ger inte lika mycket som närundervisning	34
Situationen påverkar elevernas mående	35
Bilaga	38
Mer om urval och genomförande	38

Sammanfattning

Skolinspektionen har under februari–mars, veckorna 7–12 2021 genomfört en distansinspektion av 56 grundskolor för att följa upp 1) grundskolors åtgärder för att få med alla undervisningsmoment och säkra underlag för bedömning och betygsättning, 2) det stödjande och hälsofrämjande arbetet utifrån elevernas förändrade lärmiljö samt 3) arbetet med att främja elevernas närvaro i undervisningen.

Granskningen har haft sin grund i förordningen om utbildning på skolområdet och annan pedagogisk verksamhet vid spridning av viss smitta (SFS 2020:115). Urvalet av skolor har syftat till att fånga en variation av skolor i landet och ett centralt urvalskriterium har varit att delar av utbildningen vid tiden för genomförandet bedrivits på distans. Resultaten är inte generaliserbara utan avser endast de verksamheter som granskats. Skolinspektionens iakttagelser kan ändå ge en bild av hur skolsituationen påverkas och vilka utmaningar verksamheterna står inför givet situationen med fjärr-/distansundervisning.

Det här är den andra distansinspektionen som Skolinspektionen gör i grundskolan under covid-19-pandemin. Den tidigare granskningen fokuserade på utbildningen under påverkan av covid-19-pandemin.¹ Denna granskning bidrar med ny kunskap eftersom den, till skillnad från förra granskningen, fokuserar på utformningen av fjärr-/distansundervisning när den till stor del under denna period har skett växelvis med närundervisning.

Till grund för redovisningen ligger en kvalitativ analys av de skriftliga återkopplingar som verksamheterna fått av Skolinspektionen efter avslutad granskning samt rektorers och elevers svar på ett antal kartläggande skattningsfrågor.² Granskningen genomfördes genom intervjuer med 56 rektorer och cirka 170 elever via videosamtal eller telefon.³ Syftet var dels att skaffa överblick och inblick i skolornas arbete, dels att hjälpa dem att utveckla och förbättra det. Genomförandet skiljer sig från myndighetens ordinarie inspektionsverksamhet. Myndighetens så kallade distansinspektion har formen av en lärande och framåtsyftande granskning som bygger på rektorernas och elevernas egna bedömningar av hur arbetet har fungerat. Anledningen till att granskningen genomfördes i denna form är att Skolinspektionen har varit mån om att inte belasta verksamheten och dess personal i det ansträngda läge som pandemin innebär. Detta är också anledningen till att lärare inte intervjuats i granskningen, vilket medför att deras bilder från verksamhetens arbete saknas. Samtidigt finns det ett värde i att förmedla rektorers och elevers erfarenheter från fjärr-/distansundervisningen till underlag för skolor och beslutsfattare i den fortsatta utvecklingen av undervisningen på distans.

Regeringen hade inför vårterminen 2021 fattat beslut om att ge huvudmän ökad möjlighet att i högstadiet bedriva fjärr- och distansundervisning för att undvika trängsel i skolans lokaler eller i kollektivtrafiken, när övriga smittskyddsåtgärder

¹ Skolinspektionen (2020). *Utbildning under påverkan av coronapandemin. Sammanställning av centrala iakttagelser från en förenklad granskning av 260 grundskolor och grundsärskolor*. Dnr 2020:5177.

² Arbetet med distansinspektionen av grundskolor där undervisningen med anledning av pandemin bedrivs som fjärr-/distansundervisning och denna rapport har skett under projektledning av Helena Olivestam Torold, verksamhetsutvecklare vid GD-staben, respektive Katarina Nyström, Enheten för analys. Huvudskribent för rapporten har varit Lovisa Wiklund, Enheten för analys.

³ Elever från elevrådet representerade skolans elever i intervjuerna.

inte bedömdes vara tillräckliga.⁴ Skolverkets undersökningar visar att det var en relativt stor omfattning fjärr- och distansundervisning i högstadieskolorna under januari, som sedan avtog under februari, då allt fler bedrev undervisning i skolans lokaler. Här fanns dock en variation beroende på det lokala smittläget.⁵ Med denna rapport vill Skolinspektionen bidra med en viktig lägesbild av den undervisning på distans som har skett inom grundskolan och hur det kan ha påverkat elevernas hälsa och deras förutsättningar att nå målen. Det är viktigt att återigen betona att Skolinspektionens bild av situationen tar avstamp i rektorers och elevers utsagor.

Resultaten i korthet

Vid samtliga granskade grundskolor bedrevs under aktuell period undervisning på distans i någon form om, än i olika utsträckning. Vanligast är en kombination av när-, fjärr- och distansundervisning.⁶ Hur skolorna har valt att lägga upp undervisningen varierar. Av rektorers beskrivningar framgår att ett upplägg med varannan vecka närundervisning och varannan vecka fjärr-/distansundervisning är vanligt. Vissa har skiftat var tredje vecka. Några har istället haft varannan dag närundervisning och varannan dag fjärr-/distansundervisning, eller undervisning på distans två dagar i veckan och närundervisning resten av veckan.

Mycket har fungerat väl under omständigheterna

Den övergripande bilden är att skolorna som ingått i denna granskning har gjort stora ansträngningar och också lyckats väl när det gäller att genomföra de flesta moment i undervisningen. Granskningen ger få indikationer på att eleverna helt går miste om undervisning eller undervisningsmoment. Av såväl elev- som rektorsintervjuer framgår att lärarna i många fall gör ett gott arbete och det bästa av situationen. Lösningen med att växelvis låta eleverna vara i skolans respektive ges undervisning på distans innebär minskad trängsel i skolans lokaler. Det har också inneburit att moment inte behövt skjutas upp någon lägre tid, utan kan genomföras och hanteras löpande.

Av intervjuerna med rektor framgår att situationen med undervisning på distans har inneburit att en snabb utveckling behövt ske. Flera rektorer beskriver att fokus initialt låg på att se till att eleverna hade alla tekniska förutsättningar på plats för att kunna delta i undervisning på distans. Efter hand har diskussionen kommit att handla mer om kvalitet i undervisningen på distans. När det gäller undervisningskvalitet ser många rektorer att det finns behov av fortsatt utveckling i olika avseenden. Det gäller bland annat att öka samspelet mellan lärare och elever, att göra eleverna mer delaktiga på lektionerna och att lärarnas arbetssätt behöver bli mer likvärdigt när undervisningen ges på distans.

⁴ Utbildningsdepartementet (2021). Högstadieskolor får möjlighet till fjärr- eller distansundervisning för att undvika trängsel och minska smittspridningen. Pressmeddelande 2021-02-07; 11 b och 11c §§ Förordning (2020:115) om utbildning på skolområdet och annan pedagogisk verksamhet vid spridning av viss smitta.

⁵ Skolverket (2021). *Fjärr- och distansundervisning på högstadiet och i gymnasieskolan. Intervjuer med huvudmän med anledning av covid-19-pandemin*. Januari 2021; Skolverket (2021). *Fjärr- och distansundervisning på högstadiet och i gymnasieskolan. Intervjuer med huvudmän med anledning av covid-19-pandemin*. Februari 2021.

⁶ *Närundervisning*: undervisning i skolans lokaler, *fjärrundervisning*: undervisning där lärare och elever är åtskilda i rum men inte i tid. *Distansundervisning*: undervisning där de är åtskilda i både rum och tid. Se mer om begrepp i inledningen.

Moment skjuts fram till perioder med närundervisning

Av intervjuerna med rektor framgår att undervisningen generellt sett omfattar de flesta delar och moment som ska ingå, även om det ofta upplevs som svårt att genomföra vissa delar vid undervisning på distans. Det senare gäller främst examinationer samt praktiska moment och laborationer i ämnena slöjd, bild och NO. För att lyckas har skolorna i vissa fall, och i vissa ämnen, lagt om planeringen så att dessa delar förläggs till perioder med närundervisning. Av intervjuerna med rektorerna framgår vidare att det oftast finns en planering för hur och när de moment som skjutits upp ska tas igen. Om perioden med distansundervisning skulle förlängas ytterligare kan dock vissa skolor få svårt att hämta igen de moment som skjutits upp. Av elevintervjuerna framgår att detta upplägg kan upplevas som stressande. Främst därför att det blir intensiva perioder i skolan med examinationer som hopar sig.

Närvaron har varit hög men inte alltid aktiv

Distansinspektionen visar att rektorerna har en samstämmig bild av hög närvaro hos eleverna vid undervisning på distans. Av intervjuerna med rektorerna framgår också att de flesta skolor på ett systematiskt sätt följer upp elevernas närvaro och att skolan kontaktar elever och/eller vårdnadshavare om eleven är frånvarande. Hög närvaro innebär dock inte alltid ett aktivt deltagande från eleverna sida, det är något som framgår av såväl elev- som rektorsintervjuer. Eleverna berättar att många inte är lika aktiva på distans och att det är svårt för lärarna att veta vad de gör under lektionerna.

Svårare att tillgodogöra sig undervisningen på distans

Av rektors- och elevintervjuerna framgår att elevernas möjligheter att tillgodogöra sig undervisningen påverkas mycket när undervisningen sker på distans. Det handlar bland annat om att många elever då har svårare att hänga med i undervisningen och tillgodogöra sig innehållet samt att det är svårare att ställa frågor, be om hjälp och få stöd när det inte finns möjlighet att träffas fysiskt. Rektorerna uppfattar också att många elever drar sig för att ställa frågor, särskilt när hela klassen ser och lyssnar på samtalet med läraren. Därmed är det också svårare för lärare att hjälpa eleverna på distans. Många berättar emellertid om andra sätt som eleverna kan få kontakt med sina lärare genom. Det handlar bland annat om enskilda chattrum för att möjliggöra att ge hjälp enskilt eller i mindre grupper. Såväl rektorerna som eleverna lyfter att matematik är ett ämne som är extra svårt att hänga med i när undervisningen sker på distans.

Även om tekniken oftast fungerar kan fördröjningar och teknikstrul orsaka att eleverna tappar fokus. Många elever upplever också att antalet arbetsuppgifter är fler och att det är svårare att hålla koncentrationen på uppgifterna när de sitter hemma och arbetar. I hemmet finns annat som distraherar och gör att eleverna har svårt att för egen maskin förmå sig att skärma av och koncentrera sig på studierna. Samtidigt upplever vissa elever också positiva aspekter med undervisning på distans såsom bättre studiero hemma än i skolan.

Av rektorsintervjuerna framgår att många rektorer upplever sig ha en god bild av elevernas behov av stöd. En större utmaning ligger i att fullt ut bemöta och tillgodoseda dem när undervisningen sker på distans. De elever som behöver mer stöd är därför i de allra flesta skolor undantagna från fjärr-/distansundervisningen och får istället komma in till skolan för närundervisning.

Betyg och bedömning sker som vanligt enligt rektorerna, men viss oro finns bland eleverna

Att bedöma elevers kunskaper och besluta om betyg är generellt en komplex uppgift. Det är rimligt att anta att perioder av fjärr-/distansundervisning riskerar att göra uppgiften än mer utmanande. Av intervjuerna framgår dock att de allra flesta rektorerna upplever att tillräckliga bedömningsunderlag finns för samtliga ämnen och elever. De arbetssätt som finns för att kontinuerligt följa och dokumentera elevernas kunskapsprogression och för att skapa underlag inför betygssättning fungerar oavsett om undervisningen bedrivs på distans eller ej, enligt rektorerna. Många lyfter att den växelvisa närundervisningen har underlättat arbetet med bedömning och betygssättning

Av flera elevintervjuer framgår att högpresterande elever anser sig påverkas negativt av att undervisningen ges på distans då den inte ger dem tillräckliga utmaningar. Exempelvis beskriver elever att de får fler och mindre omfattande uppgifter som inte alltid är tillräckligt kvalificerade. Det framkommer också att eleverna inte alltid får möjlighet att visa sina kunskaper när de är på hög nivå. Upplevelsen av att inte ges möjlighet att nå sina mål eller att inte få med sig de kunskaper som krävs för ett högre betyg skapar stress hos vissa elever.

Elevers mående påverkas av undervisning på distans

Såväl rektorer som elever vittnar om att den förändrade lärmiljön har haft en negativ inverkan på många elevers mående. Bristen på social samvaro är något som lyfts i många elevintervjuer. Många elever beskriver också att de saknar rutinerna som en "vanlig" skoldag innebär, att undervisning på distans gör att de blir mer stillasittande och känner sig trötta. Det finns även elever som upplever att gränsen mellan skola och fritid suddas ut, vilket leder till stress hos dessa elever. Samtidigt lyfter också många elever att det varierar hur mycket fjärr-/distansundervisningen påverkar elevernas mående. Vissa påverkas inte alls och andra kan uppleva mindre stress och därmed ha en positiv erfarenhet av undervisning på distans. På ett mindre antal skolor framkommer att elever upplever att det förekommer elaka kommentarer eller risk för kränkande behandling vid undervisning på distans. Andra är oroade för att bli filmade och publicerade i sociala medier och avstår därför att ställa frågor i undervisningen.

Skolor tar på olika sätt reda på hur eleverna mår men metoderna är sällan systematiska

Distansinspektionen visar att det är få skolor som på ett systematiskt sätt skapar sig en bild av elevernas mående, genom exempelvis enkäter. Många rektorer nämner istället hur de på andra sätt tar reda på hur eleverna mår, genom till exempel men-

torer och klassråd. När det gäller de insatser som görs för elevernas mående är rektorernas bild mer positiv än elevernas. Rektorerna berättar om att elevhälsans hälsofrämjande arbete på både individ- och gruppnivå fortgår som vanligt, bland annat genom löpande hälsosamtal och gemensamma utomhusaktiviteter. Några rektorerna säger att skolövergripande insatser är mindre förekommande. Av elevintervjuerna framgår både att skolorna gör få insatser och att eleverna i låg utsträckning får vara med och bidra till att de insatser som görs är relevanta för dem. De nämner också att skolorna uppmuntrar eleverna att ta kontakt med personal på skolan om de mår dåligt.

Skolinspektionens kommentar till resultaten

Kvalitet i undervisningen och fördjupat lärande försvåras

Även om moment genomförs enligt plan finns det mycket som tyder på att kvaliteten i undervisningen som ges på distans inte är lika hög som vid närundervisning. Eleverna upplever att de inte kan lära av varandra och har svårare att följa med i undervisningen samt få hjälp på distans. Att eleverna upplever det svårare att ställa frågor innebär inte bara att de blir utan svar utan också att de går miste om ett fördjupat lärande som kan uppstå när en fråga diskuteras samt tillfällen att reflektera över sitt eget lärande. Vidare tycks det också vara svårare att upptäcka elever i behov av stöd. Dessutom upplever många elever bristande studiemotivation, svårigheter att bibehålla engagemang under lektioner och utmaningar i att arbeta koncentrerat med uppgifter. Sammantaget finns en risk för negativ inverkan på elevernas lärande, i synnerhet om perioder av undervisning på distans återkommer framöver. Att många skolor förlägger en hög andel examinationer och praktiska moment till perioder av närundervisning medför såväl en ansträngd studiesituation för elever samt att möjligheter att utveckla undervisningen på distans uteblir.

Många av de utmaningar och problem som grundskolan brottas med är sådana som gymnasieskolan också erfarit. Till exempel frågor kring hur praktiska moment kan genomföras på distans samt utmaningar kring att bibehålla elevers motivation inför skolarbetet. Det tycks dock inte ha skett någon vidare kunskapsöverföring mellan skolformerna. Här kan skolor inom samma huvudman, samt huvudmännen emellan, bli bättre på att utbyta erfarenheter och dra lärdomar av varandra, för att utveckla en välfungerande undervisning på distans.

Utifrån granskningens resultat vill Skolinspektionen betona vikten av att vid fortsatt undervisning på distans:

- **Fortsätta utveckla kvaliteten i undervisningen när den ges på distans och dra lärdomar av andra skolors och huvudmäns erfarenheter.** Här kan gymnasieskolans längre erfarenhet av fjärr-/distansundervisning nyttjas.
- **Utvärdera om fler moment och examinationer kan genomföras på distans.** Hitta ett sätt som fungerar för eleverna att ha växelvis när-fjärr-/distansundervisning utan att det blir för intensivt och examinationstungt de perioder de har närundervisning.

- **Utveckla arbetet med bedömning och betygssättning vid undervisning på distans.** Rektorer uppges ofta att betygssättningen löper på som tidigare. Samtidigt finns indikationer från både elever och rektorer att undervisningen på distans inte i lika hög grad ger eleverna möjlighet att visa sina kunskaper, i synnerhet på högre nivåer. Skolorna behöver därför ytterligare anpassa arbetet med bedömning och betygssättning till de nya förutsättningar som undervisning på distans innebär. På sikt finns annars risk för att betygen inte speglar elevernas långsiktiga kunskapsutveckling, vilket kan medföra en urholkning av betygen.
- **Utveckla ett aktivt hälsofrämjande arbete med system för att med regelbundenhet följa upp alla elevers mående.** Av vikt är att systematiskt ta reda på elevernas behov av stöd och inte enbart förlita sig på att eleverna ska signalera vid behov.
- **Motverka risk för kränkningar under digitala lektioner.** I ett fåtal skolor har det framkommit att elever kan känna sig utsatta under digitala lektioner, till exempel genom trakasserande kommentarer i chattfält. Även om vi inte sett att detta är utbrett på skolor indikerar detta risker som är mycket viktiga att uppmärksamma. Skolan har ett ansvar att arbeta förebyggande mot kränkningar som sker på nätet när kränkningarna har samband med skolans verksamhet. Detta ska även innebära att arbeta för en trygg miljö på digitala lektioner, fria från kränkningar.
- **Vid tillbakagången till närundervisning utvärdera den gångna perioden med fjärr-/distansundervisning.** Det är viktigt att skolorna skapar sig en bild av hur perioden med distansundervisning påverkat elevernas kunskapsutveckling och mående och sätta in adekvata åtgärder för att avhjälpa eventuella missade moment i undervisningen eller stöd för elevernas mående.

Inledning

Skolinspektionens distansinspektioner

Med anledning av rådande covid-19-pandemi genomför Skolinspektionen så kallade distansinspektioner för att bidra till att höja kvaliteten hos de granskade verksamheterna och för att skapa en bild av skolsituationen under covid-19-pandemin. Myndighetens iakttagelser sammanställs i en övergripande promemoria (PM), men återförs också direkt till berörda skolenheter och anordnare genom både skriftlig och muntlig återkoppling. De distansinspektioner som genomförs under 2021 ingår i ett regeringsuppdrag med slutredovisning i december 2021.⁷ Utifrån regeringsuppdragets inriktning har distansinspektionen avgränsats till eventuella kvalitetskillnader och konsekvenser som kan kopplas till fjärr-/distansundervisningen, inte till pandemin i stort.

Det är viktigt att betona att genomförandet skiljer sig från myndighetens ordinarie inspektionsverksamhet. Myndighetens så kallade distansinspektion har formen av en lärande och framåtsyftande granskning som bygger på rektorernas och elevernas egna bedömningar av hur arbetet har fungerat. Denna PM baseras på rektorernas och elevernas upplevelser och utsagor. Alla verksamheter som granskas får efter slutförd distansinspektion en skriftlig återkoppling och i förekommande fall även rekommendationer från Skolinspektionen. Hur de väljer att arbeta med rekommendationerna är upp till verksamheterna och därför sker ingen uppföljning. Anledningen till att de här granskningarna inte är lika djupgående och utredande som ordinarie inspektion är att myndigheten inte vill belasta verksamheterna och dess personal i det ansträngda läge som covid-19-pandemin innebär. Av samma anledning intervjuas varken lärare, elevhälsa eller annan skolpersonal, vilket innebär att viktiga bilder saknas.

Myndighetens förhoppning är att återkopplingarna ska ge de granskade verksamheterna vägledning i det fortsatta arbetet. Samtidigt finns det ett värde i att förmedla rektorers och elevers erfarenheter från fjärr-/distansundervisningen som ett underlag för skolor och beslutsfattare i den fortsatta utvecklingen av undervisningen på distans.

Distansinspektion av grundskolan

Den pågående covid-19-pandemin har medfört utmaningar, inte minst för skolornas möjlighet att genomföra moment eller delar av undervisningen/utbildningen som i normalfallet innebär att eleverna rent fysiskt befinner sig i närheten av varandra. Även i denna ansträngda situation har eleverna rätt att ta del av allt som ryms i det centrala innehållet. Den aktuella situationen med viss undervisning på distans kan också ha stor inverkan på elevers mående samt försvåra situationen för elever med behov av stöd. I denna granskning har särskilt fokus legat på hur rektor och elever upplever att fjärr- och distansundervisningen har påverkat möjligheten att genomföra alla undervisningsmoment, bedömning och betygssättning, elevernas hälsa och stödbehov samt skolans arbete med att främja närvaro.

⁷ Covid-19-pandemins konsekvenser för elevers förutsättningar att nå målen samt för elevers hälsa. Utbildningsdepartementet 2020-12-17, Regleringsbrev för budgetåret 2021 avseende Statens skolinspektion, s. 3.

Urval och genomförande

Under vecka 7–12 har Skolinspektionen genomfört distansinspektionen på 56 skolor. På dessa skolor intervjuades rektor samt omkring tre elevrådsrepresentanter per skola, således totalt cirka 170 elever. Under intervjun fick rektorerna och elevrepresentanterna besvara ett antal skattningsfrågor kring hur undervisningen fungerar i olika avseenden givet att den sker på distans.⁸ Till grund för denna PM ligger en kvalitativ analys av de skriftliga återkopplingarna som skolorna fått samt rektors och elevers svar på skattningsfrågorna. Intervjuerna med rektorerna har skett via videosamtal eller per telefon. Elevintervjuerna har genomförts som gruppintervjuer genom videosamtal. Urvalet till granskningen baseras på en slumpmässig fördelning av grundskolor med årskurserna 7–9 som har eller har haft fjärr-/distansundervisning med anledning av covid-19-pandemin.

Resultaten i rapporten är inte generaliserbara utan avser de verksamheter som granskats.⁹ Denna PM kan ändå utgöra ett viktigt underlag och belysa såväl utmaningar som framgångsrika arbetssätt i en situation där en större del av undervisningen än vanligt bedrivs som fjärr-/distansundervisning. Genom att sprida erfarenheter och exempel hoppas Skolinspektionen kunna bidra med lärdomar även till verksamheter som inte ingått i distansinspektionen.

Begrepp

Distansinspektionen avser den fjärr-/distansundervisning som bedrivs enligt förordning (SFS 2020:115) om utbildning i vissa skolformer i skolväsendet vid spridning av viss smitta. Distansinspektionen omfattar alltså all undervisning som bedrivs på distans, såväl undervisning där lärare och elever är åtskilda i rum men inte i tid (fjärrundervisning) som undervisning där de är åtskilda i både rum och tid (distansundervisning). De intervjuade i granskningen gör sällan en distinkt åtskillnad mellan fjärrundervisning och distansundervisning och ofta används begreppet distansundervisning för att beteckna såväl fjärr- som distansundervisning. Av det skälet kommer dessa former inte att särskiljas i denna PM. I denna PM används i regel begreppen *fjärr-/distansundervisning* och *undervisning på distans* som samlingsnamn för undervisning med fjärr- och/eller distansinslag. Med *närundervisning* menas undervisning i skolans lokaler där såväl elever som lärare närvarar.

⁸ Eleverna fick tillsammans ta ställning till skattningsfrågorna, vilket betyder att bakom varje skattning är cirka tre elever. Skattningsfrågorna berör bland annat hur elevernas mående och möjlighet att tillgodogöra sig utbildningen har påverkats av fjärr-/distansundervisningen. Frågorna handlar också om genomförda moment i undervisningen, med mera.

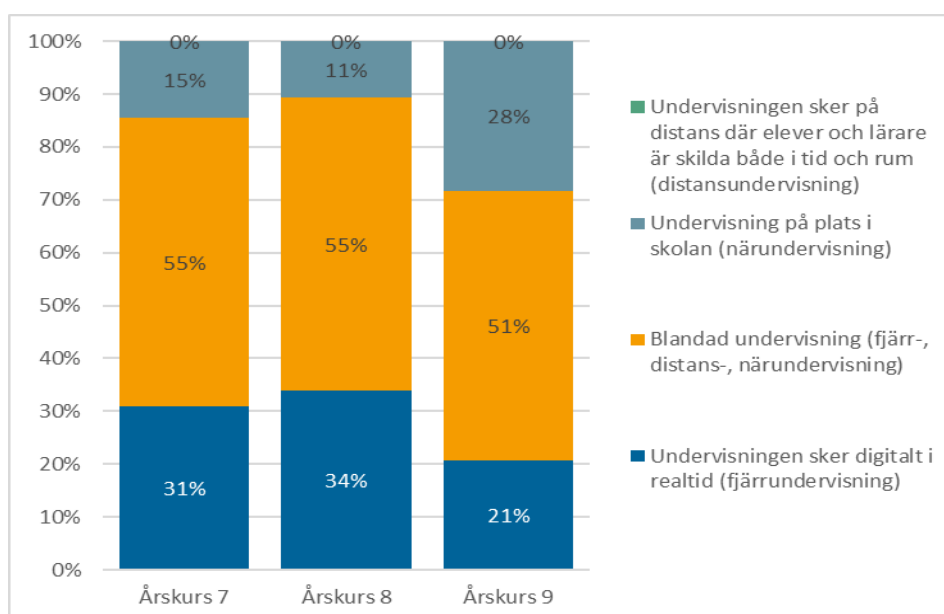
⁹ I granskningen så valdes 56 slumpvisa skolenheter som har minst årskurs 7–9 ut. Skolenheter som deltagit i tidigare inspektion har sorterats bort. Urvalet strävade efter en variation av kommunala och fristående skolenheter belägna i olika kommuntyper. Syftet med variationen är att belysa fjärr- och distansundervisningen vid olika typer av skolor. Mer detaljerad information ges i Bilaga ”Mer om urval och genomförande”.

Distansinspektionens resultat

Vanligast med en blandning av närundervisning och undervisning på distans

Vid samtliga granskade grundskolor bedrevs vid tiden för distansinspektionen undervisning på distans i någon form, om än i olika utsträckning, enligt rektorernas uppgifter.

Diagram 1. Hur sker undervisningen främst vid tidpunkten för granskningen? (Årskurs 7 n=55, årskurs 8 n=56, årskurs 9 n=53)

Blandad undervisning, mellan fjärr-, distans- och närundervisning är det främsta sättet som undervisningen sker på i årskurserna 7-9. Näst vanligast i årskurserna 7 och 8 är att undervisningen främst sker digitalt i realtid (fjärrundervisning), i årskurs 9 är närundervisning den näst vanligaste undervisningsformen. Ingen har angivit att distansundervisning främst genomförs (0 procent i diagrammet). I grundskolornas lägre årskurser sker ingen eller mycket lite undervisning på distans.

Närundervisning är vanligare i årskurs 9 än i de andra årskurserna i högstadiet. I intervjuerna nämner rektorerna återkommande att de valt att prioritera närundervisning för eleverna i årskurs 9. Ofta för att säkerställa att de får genomföra alla undervisningsmoment inför slutbetygen.

Det varierar hur skolor har valt att förlägga undervisningen på distans. Av rektorernas beskrivningar framgår att många av de granskade skolorna har haft ett upplägg med varannan vecka närundervisning och varannan vecka fjärr-/distansundervis-

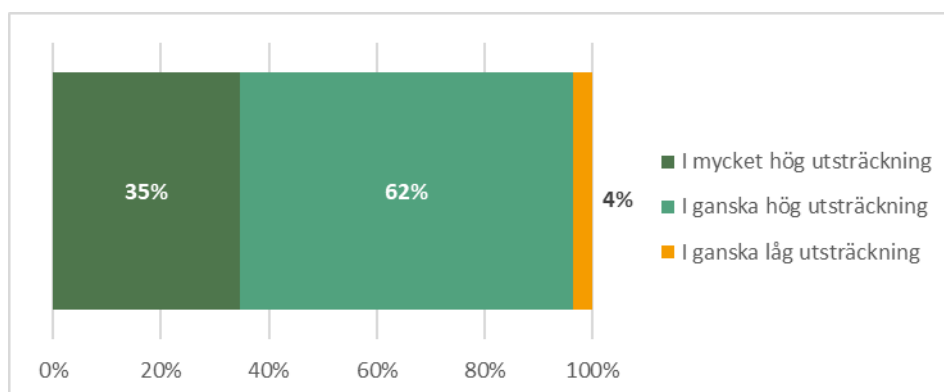
ning. Vissa har skiftat var tredje vecka. Några har istället haft varannan dag närundervisning och varannan dag fjärr-/distansundervisning, eller undervisning på distans två dagar i veckan och övrig tid närundervisning.

Den vanligaste grunden till att skolorna i granskningen helt eller delvis gått över till fjärr-/distansundervisning är för att minska trängsel i skola och kollektivtrafik och minska risken för smittspridning.

Moment skjuts fram till perioder med närundervisning

Nästan alla rektorer vi har talat med uppskattar att moment och aktiviteter har genomförts som planerat i undervisningen i ganska hög eller mycket hög utsträckning.

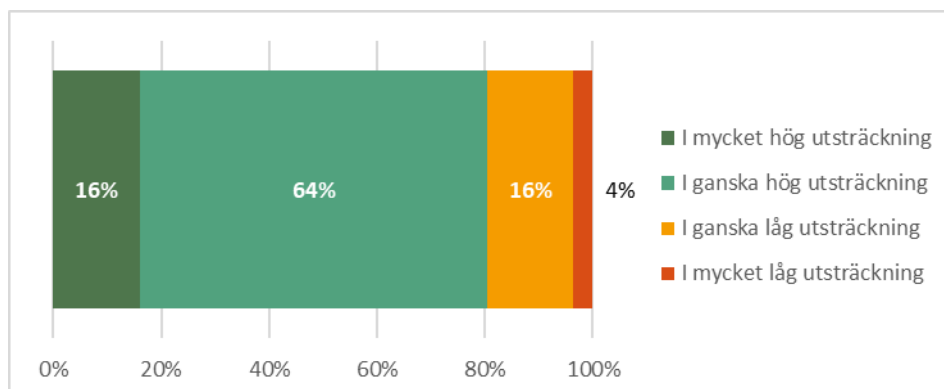
Diagram 2. I vilken utsträckning skulle du som rektor skatta att moment och aktiviteter genomförts som planerat? (n=55)

Många rektorer berättar i intervjuerna att lärarna har utgått från sin ordinarie planering och att undervisningen har innehållit de delar som enligt kursplanerna ska vara med och att de inte hyser någon oro för att några moment i undervisningen inte blir av. Några nämner att de följer upp med arbetslagen kring vilka moment som har kunnat genomföras och vilka eventuella problem man ställts inför. Andra nämner att de avser att inom kort följa upp i vilken mån olika moment i kursplanerna har kunnat genomföras.

Även eleverna menar att olika moment i undervisningen har kunnat genomföras i hög utsträckning, såsom simning, dansundervisning, fadderverksamhet och så vidare.

Diagram 3. I vilken utsträckning skulle ni som elevrådsrepresentanter skatta att moment i undervisningen kunnat genomföras? (n=56)

I intervjuerna nämner flera av eleverna att de flesta ämnen ligger i fas med planeringen. Några säger att det inte har varit så många inställda lektioner att de känt oro för sina betyg.

Utmaningar främst i ämnen med praktiska inslag

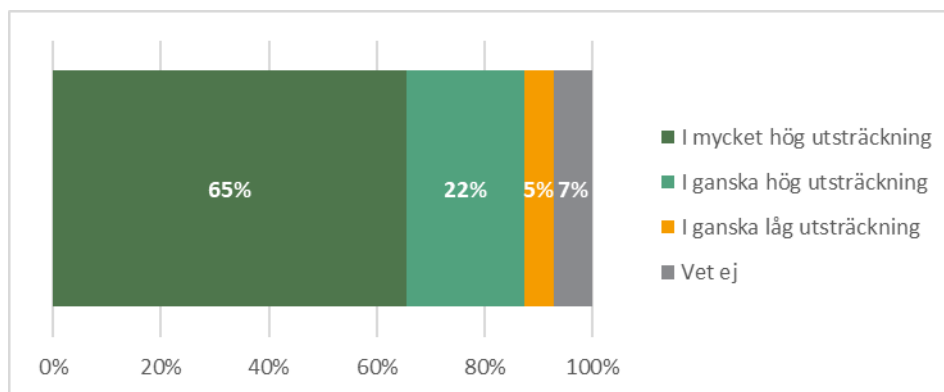
Trots att de flesta intervjuade uppger att moment har genomförts som planerat finns det delar av undervisningen som har varit svåra att genomföra. Bland de elever och rektorer Skolinspektionen har talat med märks det tydligt att svårigheterna att kunna genomföra alla moment främst berör ämnen med mer praktiska inslag som till exempel slöjd och bild, eller delar av andra ämnen som inkluderar praktiska moment, såsom laborationer i naturorienterade ämnen och matlagning i hem- och konsumentkunskap. Vidare nämner vissa elever att några prov har skjutits upp och ibland helt ställts in. Även rektorer berättar att lärare ibland har varit tvungna att flytta några bedömningstillfällen. Vad det gäller praktisk arbetslivsorientering (PRAO) är det också något som många skolor valt att skjuta på. Flera rektorer tar vidare upp att värdegrundsarbetet har blivit lidande då eleverna inte kan mötas på samma sätt som tidigare. Många upplever att gruppdiskussioner är svårare att genomföra på distans samt att val av tema att diskutera väljs med större försiktighet när eleverna inte är på plats eftersom lärarna då inte kan följa upp på samma sätt. En rektor påpekar att de allra flesta eleverna påverkas negativt i sin utveckling som människor och att det är svårt att forma demokratiska medborgare genom en skärm. Att det är viktigt att lära sig av varandra, att "stöka och bråka" med varandra och med lärarna, istället för bara med sin familj. Flera rektorer och elever nämner också att övergripande värdegrundsprojekt inte har kunnat genomföras. Elevråden har på vissa skolor fortsatt som vanligt, på andra har de skjutits fram eller ställts in. Likaså har studiebesök och friluftsdagar ofta ställts in.

I vissa fall har olika praktiska moment inte skjutits upp utan förändrats och anpassats till fjärr-/distansundervisningen. Det rör bland annat rörelseövningar eller undervisning utomhus i idrott och hälsa, enkla laborationer i No och olika uppgifter i bildämnet. Elever som sticker i textilslöjd har få ta hem arbetet och sticka hemma, några nämner också att de fick i uppgift att väva en korg av tidningspapper. I vissa fall har eleverna genomfört uppgifter med material från skolan, spelat in med mobilkamera och skickat till respektive lärare för bedömning. I en skola nämns att en virtuell PRAO planeras med virtuella studiebesök och föreläsningar/möten med olika yrkesgrupper. I andra skolor genomförs PRAO genom temavecka med arbetslivsorienterande innehåll.

Praktiska moment och prov skjuts upp till perioder av närundervisning – kan upplevas stressande av eleverna

De flesta av rektorerna menar att skolan i hög utsträckning kommer hinna ta igen de moment som skjuts upp innan terminens slut. Några enstaka uppger att de tror att de i låg utsträckning kommer hinna det.

Diagram 4. I vilken utsträckning skulle du som rektor skatta att ni kommer att hinna ta igen de moment som skjuts upp innan terminens slut? (n=55)

I ett fall där rektor ser utmaningar att hinna ta igen moment handlar det om att vissa praktiska moment i kursplanerna har skjuts fram för elever i årskurs 7 och 8 och skolan saknar en plan för när dessa moment ska genomföras. I andra fall handlar det om att rektorn inte har överblick över vilka moment som kommer att behöva tas igen. Någon rektor nämner också att undervisningen i begränsad utsträckning omfattar läroplanens övergripande mål och innehåll, såsom arbetet med värdegrunden. Detta med anledning av att personalen är utarbetad och rektorn inte vill ålägga lärarna fler uppgifter utöver den kursplanestyrd undervisningen.

Det vanligaste sättet som skolorna hanterar uppskjutna moment är att ta igen dem under perioderna som eleverna har närundervisning i skolans lokaler. Såväl rektorer som elever berättar om att moment sällan behöver skjutas upp någon längre tid, utan genomförs när de är i skolan och har närundervisning varannan vecka. Det gäller moment i undervisningen som har varit svårare att genomföra på distans, såsom praktiska moment i ämnen som slöjd, bild, idrott eller vissa laborationer och examinationer, som har koncentrerats till den veckan eller de dagar då eleverna har varit på plats i skolan. Det framstår som ett vanligt upplägg. Flera rektorer nämner att en av anledningarna till att undervisningen på distans har fungerat så bra är att de växelvis genomför undervisningen i skolan och växelvis på distans, vilket innebär att moment som behöver utföras i skolan kan genomföras med jämna mellanrum. Även vissa elever nämner att detta upplägg har gjort att de inte upplever att undervisningen eller deras studieresultat påverkats negativt av fjärr-/distansundervisningen.

En del elever påpekar dock att omfattningen av vissa praktiska moment ändå inte blir i samma utsträckning som när de är i skolan på heltid. Rektorn i en skola nämner exempelvis att det i ämnet träslöjd kan bli svårt att hinna med de moment som inbegriper praktisk maskinhantering. Enstaka rektorer nämner att de förlängt undervisningsperioden för att hinna med alla moment, till exempel i ämnet

träslöjd. En skola har beslutat att förlänga skoldagen en dag i veckan för elever i årskurs 9 så att de i behov av det kan ta igen undervisning.

Flera elever lyfter baksidan av det växelvisa upplägget där många moment skjuts till när de är närvarande i skolan, vilket kan innebära intensiva perioder. Flera elever lyfter att det är högt tempo när de kommer in för närundervisning. Ofta är det väldigt examinationstunga perioder då många prov och examinationer ska genomföras. Särskilt i perioder av mer undervisning på distans har vissa elever upplevt att bedömningsmomenten klumpar ihop sig, vilket orsakat viss stress. Några nämner att de i snitt har två prov per vecka när de har närundervisning.

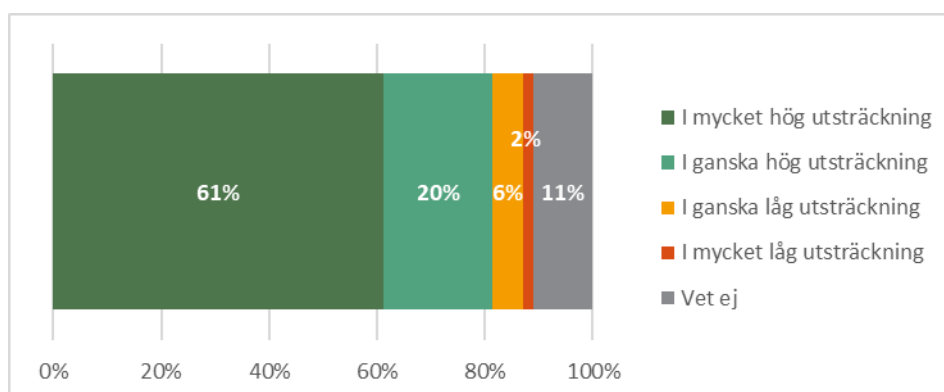
Rektorerna lyfter att den växelvisa närundervisningen har underlättat arbetet med bedömning och betygssättning av elevernas kunskaper, eftersom prov och examinationer kunnat genomföras i skolan som vanligt. Flera har noterat att detta ofta medför stress hos eleverna. Vissa har försökt att genomföra prov digitalt eller testa elevers kunskaper på annat sätt, men trots det upplevt att det blir många prov när eleverna har närundervisning.

En annan utmaning relaterad till det växelvisa upplägget är att vissa elever upplever att undervisningen på distans mest handlar om att förbereda sig inför nästa praktiska närundervisningslektion. Ibland ger elever uttryck för att denna uppdelning av teori och praktik kan vara lite torftig. En uppgift kan till exempel vara att läsa igenom reglerna i en sport. Ibland saknar de även att teoridelarna de läser hemifrån kopplas ihop med undervisningen i skolan. Några elever upplever att det är rörigt eftersom de arbetar med en sak i ett ämne under fjärr-/distansundervisning och när det sedan är närundervisning gör de ett annat arbetsområde.

Svårt för vissa skolor att ta igen uppskjutna moment om undervisning på distans förlängs

Majoriteten av rektorerna uppger att de i hög utsträckning har en planering för när och hur uppskjutna moment i undervisningen och övergripande aktiviteter ska genomföras. Samtidigt är det relativt många som anger att detta enbart finns i låg utsträckning eller som inte vet.

Diagram 5. I vilken utsträckning skulle du som rektor skatta att det finns en planering för när och hur uppskjutna moment i undervisningen och övergripande aktiviteter ska genomföras? (n= 54)

Som tidigare nämnts används ofta perioder av närundervisning till att ta igen undervisning som skjutits upp. Några nämner att huruvida de ska komma ikapp med undervisningen är avhängigt om de tillåts gå tillbaka helt och hållet till närun-

dervisning inom kort. En rektor uppger till exempel att om de efter påsk får gå tillbaka till närundervisning så är det inga problem med att kunna genomföra alla delar av kursplanerna. I annat fall ska de göra en planering för hur de ska hinna med. Andra skolor har inte utarbetat någon plan för hur de moment i undervisningen som blivit uppskjutna ska genomföras, men flera rektorer uppger att detta behöver göras väldigt snart.

Vissa rektorer talar om lovskola för de elever som inte hunnit alla moment eller som haft svårt att klara skolarbetet. Några skolor anordnade lovskola på sportlovet och planerade att ha lovskola även på påsklovet och senare även på sommarlovet. Vissa skolor har även läxhjälp på plats i skolan alla veckodagar, eller läxhjälp på distans. Någon skola planerar att ha uppsamlingsdagar direkt efter påsklovet, detta för att säkerställa att det finns tillräckligt med tid för alla elever att ta igen det som de kanske har missat. Eleverna på en skola berättar att läxhjälpen är inställd. Anledningen är enligt eleverna att det inte finns tillräckligt med lärare och klassrum och att de inte får blanda elever från olika klasser.

Det varierar vilken information eleverna nåtts av angående när olika moment ska tas igen. De flesta är medvetna om att olika moment löpande tas igen under närundervisningen. Vissa är dock osäkra på om alla moment har genomförts som de ska eller när de i sådana fall ska genomföras, exempelvis simning och laborationer i No-ämnena. Några elever uppger att det mesta är oklart kring när prov som skjutits upp ska genomföras och att planeringar ändras och eleverna får sena besked om ändringar. Andra elever berättar att de fått veta att de delar som har skjutits på kommer att tas igen senare, även om det inte är bestämt några exakta datum för det. Det finns också elever som befäror att lektionerna i skolan inte räcker för att hinna slutföra uppgifter.

Närvaron har varit hög men inte alltid aktiv

Vanligt förekommande är att rektorerna anser att närvaron varit hög under perioden med fjärr-/distansundervisning, eller att den inte skiljer sig märkbart från hur det var före perioden med undervisning på distans. En oro som vissa rektorer nämner handlar om elever som redan innan pandemin hade en hög frånvaro, vilkas frånvaro nu riskerar bli ännu högre. I enstaka fall nämns också det motsatta – att vissa elever som tidigare hade hög långtidsfrånvaro nu deltar i undervisningen på distans i högre utsträckning.

Flera rektorer nämner att de har system och rutiner där de följer upp elevernas närvaro varje vecka och att skolan kontaktar elever och/eller vårdnadshavare ifall eleven är frånvarande. Vissa har återkommande avstämningar gällande närvaron i alla klasser och tar in de elever till skolan som kommit efter av olika skäl. Vissa har även varit proaktiva vad gäller beslut om närundervisning. På vissa skolor finns en utpekad "frånvaroansvarig", eller assistent som går igenom frånvaron och ringer hem till alla elever som inte är närvarande. Mentor har också ofta uppgiften att kontakta vårdnadshavare vid elevers frånvaro eller att uppmuntra eleverna till närvaro genom motiverande samtal kring närvaro i skolan och skolplikt.

Svårt att veta om eleverna aktivt deltar i lektionerna

Även om en elev tycks vara närvarande vid en lektion på distans, kan det vara svårt att veta om den faktiskt deltar aktivt i undervisningen. Flera rektorer berättar att detta är en stor utmaning för lärarna. Vissa elever är närvarande vid uppstart, genomgång och avslut av lektionerna, men däremellan är det svårare att veta vad eleverna gör och hur delaktiga de är. Några loggar in till lektionen men lämnar inte in uppgifter och deltar inte aktivt under lektionens gång. Även eleverna nämner detta återkommande. De berättar att närvaron är alltså hög under fjärr-/distansundervisningen, men elevaktiviteten är lägre jämfört med vid närundervisning. Dessutom, säger eleverna, kan lärarna inte göra så mycket för att öka elevaktiviteten under lektionerna därför att de inte ser vad eleverna gör. Några nämner att det till exempel går att använda telefonen samtidigt som lektionerna är igång eller att det går att spela datorspel parallellt med undervisningen.

På flera skolor har rutiner tagits fram för att hantera detta. Några rektorer berättar om att alla ska ha kameran på i början och slutet av lektionen så att läraren ser att eleverna är där. Andra säger att lärarna gör lite olika gällande om eleverna ska ha kameran och mikrofonen på eller av under fjärrundervisningen. Vid någon enstaka skola berättar eleverna att skolan nyligen infört en regel som säger att eleverna ska ha kameran på hela tiden under lektionen. Om inte så blir det en frånvaromarkering. Trots det kan det vara svårt för en lärare att se om en elev följer genomgången på datorskärmen, berättar eleverna. Vidare beskriver de att den påslagna kameran hjälper dem att behålla koncentrationen, även om de ser att inte alla lärare följer upp om eleverna är aktiva och följer med på undervisningen.

Andra sätt genom vilka lärarna försöker ha koll på om eleverna är aktiva är till exempel genom att be dem skicka en bild på de uppgifter de löst. En rektor berättar även om rutinen att lärarna efter varje lektion ställer små korta kontrollfrågor om vad som hänt på lektionen. Det finns också många digitala lösningar för att hålla koll på och motivera eleverna. Till exempel där elever måste vara aktiva digitalt, såsom grupprumsfunktioner och utcheckning när lektionen är slut. Eleverna berättar också att lärarna ibland går in i de dokument eleverna arbetar i för att se att de är aktiva.

Svårare att tillgodogöra sig undervisning på distans

Hälften av rektorerna uppger att elevernas möjlighet att tillgodogöra sig undervisningen påverkas i ganska eller mycket hög utsträckning när undervisningen sker på distans. Bilden överensstämmer med elevernas uppfattning, även om eleverna i än högre grad uppger att fjärr-/distansundervisningen påverkar deras möjlighet att hänga med i undervisningen.

Diagram 6. I vilken utsträckning skulle du som rektor skatta att distansundervisningen påverkar elevernas möjlighet att tillgodogöra sig undervisningen¹⁰? (n=55)

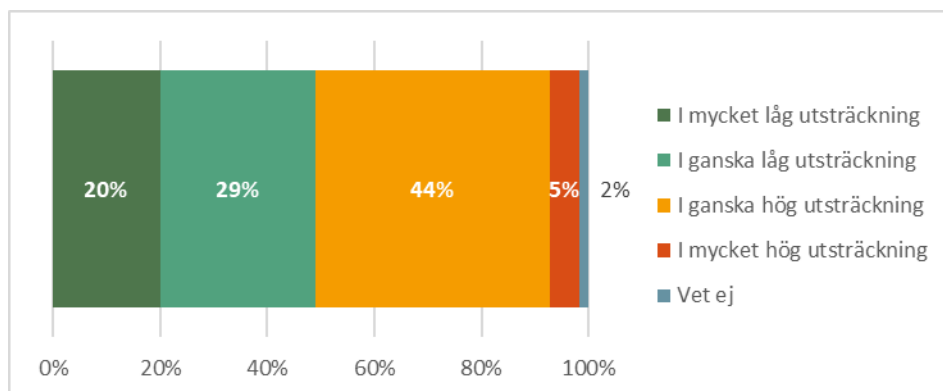
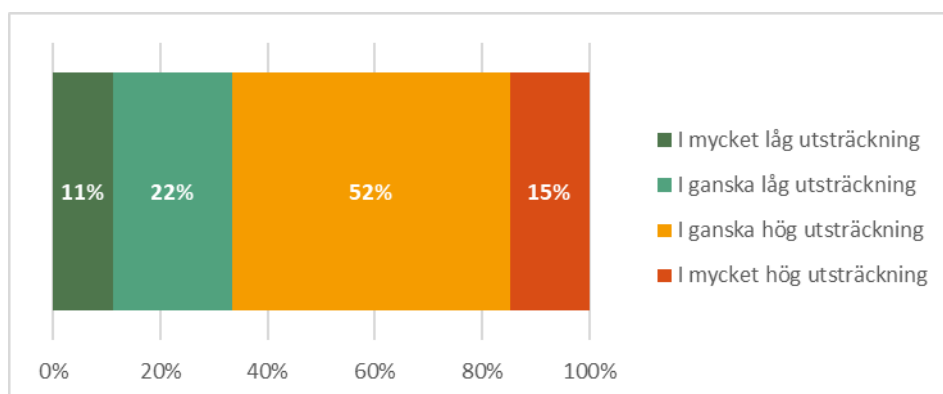

Diagram 7. I vilken utsträckning skulle ni som elevrådsrepresentanter skatta att distansundervisningen påverkar elevernas möjligheter att hänga med i undervisningen? (n=54)

Det är tydligt bland de elever som Skolinspektionen har talat med att många tycker att undervisningen och genomgångarna under fjärr-/distansundervisningen är svårare att följa. Eleverna berättar ofta att de har lättare att förstå vad läraren förklarar när de båda är i klassrummet. Några förklarar att känslan då är annorlunda och att lärarens kroppsspråk hjälper eleven att förstå. Många nämner också att det är svårt för läraren att veta om eleverna är delaktiga i undervisningen och lyssnar på vad som sägs. De tror att många elever inte heller vågar säga till om de inte förstår. Eleverna nämner också att alla lärare inte följer deras arbete i realtid, så flera lärare ser inte om eleverna jobbar eller kanske har fastnat och behöver hjälp. Flera elever uppger vidare att det är svårare att koncentrera sig hemifrån och det är lätt att distraheras av annat. Eleverna nämner att vissa påverkas mer än andra av att ha undervisning på distans – och de som har det svårt i skolan påverkas mest. Vissa nämner att till exempel störande moment i hemmen kan påverka elevers möjligheter.

Flera rektorer resonerar kring elevernas utmaningar att ta del av undervisningen. Några nämner att det till exempel är en större utmaning att säkerställa att eleverna har förstått undervisningen när det är fjärr-/distansundervisning jämfört med när det är närundervisning. De berättar att lärare av naturliga skäl inte på samma sätt som i klassrummet ser hur det går för elever. Det är även svårare för lärarna att

¹⁰ Här avses t.ex. tekniska förutsättningar, motivation, möjligheter till stöd etc.

uppmärksamma de elever som kanske ligger på gränsen samt att komma ihåg vilka som behöver lite extra stöttning i det dagliga skolarbetet.

Svårare ställa frågor och be om hjälp vid undervisning på distans

Bland eleverna är det vidare tydligt att många inte vågar eller vill ställa frågor eller be om hjälp under lektionerna på distans. Flera elever har uppfattningen att detta gör att de inte lär sig lika mycket vid undervisning på distans. I intervjuerna berättar många elever att det är väldigt tyst bland eleverna under lektionen och det är svårt att bryta den tystnaden med frågor. Även om lärare i vissa fall påpekar att eleverna måste säga ifrån om de inte hänger med eller inte förstår något så berättar elever att det ändå ofta är tyst. Flera elever nämner att det finns möjligheter att ställa frågor i till exempel en chatt eller rakt ut i mötet. Många tycker emellertid att det är jobbigt och svårt att ställa frågor eller be om hjälp i helklass när alla hör eller ser det samtalen med läraren. Flera nämner också att de inte vill störa sina klasskompisar genom att ställa frågor. Eleverna uppger också att man inte heller kan ställa frågor lika spontant, om man till exempel har en fråga mitt i en genomgång. Några nämner också att de undviker att be om hjälp eftersom man riskerar att bli filmad och publicerad i sociala medier. Det framkommer i ett par intervjuer att det hänt att elever har filmat varandra och spridit det i sociala medier och att det hindrar elever från att be om hjälp. Till följd av detta kan det finnas elever som inte helt förstår vad de ska göra, berättar eleverna.

Rektorer har noterat liknande problem som eleverna och nämner att det är svårare att både ge och ta emot stöd och det är svårare att be om hjälp än vad det är i ett vanligt klassrum. Flera rektorer tror att många elever drar sig för att ställa frågor. Särskilt när hela klassen ser och lyssnar på samtalen med läraren. Någon nämner att möjligheten till hjälp och stöd under distanslektioner är den största skillnaden mellan när- och distansundervisning. Många berättar om olika sätt genom vilka eleverna kan få kontakt med lärare. Det handlar om enskilda chattrum för att möjliggöra att ge hjälp enskilt eller i mindre grupper. Vissa mejlar lärarna, andra berättar om att det ibland finns ett digitalt hjälprum som man kan gå in i om man behöver fråga läraren någonting. Om det redan är någon elev där så väntar man på sin tur. Ofta nämner eleverna att man kan få vänta på att få svar och flera elever säger att nya kontaktvägar till trots, går det ändå lättare att få stöd när man är på skolan.

Det finns också elever som upplever att de får ganska mycket stöd eller att det inte är någon skillnad mot hur det är i närundervisningen. De upplever att de flesta lärarna finns kvar i mötet under hela lektionerna och tycker det fungerar bra att prata i ett enskilt mötesrum (digitalt) för stöd, motivation, uppmuntran samt för samtal om betyg och bedömning.

Matematik upplevs som extra svårt på distans

Ett ämne som av elever och rektorer utpekats som extra utmanande att genomföra på distans är matematik. Eleverna berättar att matematikundervisningen är svårare att förstå och att lärarna har svårare att förklara under fjärr-/distansundervisningen. Dessutom, menar de, är det fler elever som kan behöva individuell hjälp med att lösa svåra uppgifter i det ämnet och det är svårare att få på distans. Några nämner att de tror att många halkar efter i matematiken. Även rektorer nämner att

matematikundervisningen är det ämne som utskiljer sig som svårt att genomföra optimalt via fjärr-/distansundervisning.

I en skola upplever eleverna att matematikundervisningen fungerar bra. Där berättar eleverna att de arbetar tillsammans, vilket medför att de blir mer aktiva och får mer gjort. I ett par skolor nämner eleverna att det i matematiken finns en länk till ett digitalt hjälprum, vilket är aktivt under tiden man har lektion och att man då kan gå in där och fråga läraren om det är något man behöver hjälp med. Några rektorer nämner att det förs diskussioner mellan matematiklärare och specialpedagog om hur skolan kan stödja de elever som inte klarar fjärr-/distansundervisning i matematik.

När motivationen och koncentrationen sviktat blir skolarbetet lidande enligt eleverna

Många elever vittnar om att studiedisciplinen och motivationen för skolarbetet har försämrats under fjärr-/distansundervisningen, vilket gör det svårare att hänga med i undervisningen. En rektor beskriver att avsaknaden av den sociala interaktion som uppstår i närundervisningen påverkar motivationen och undervisningen till det sämre och gör det tråkigare för både lärare och elever. Flera elever beskriver att utan social interaktion uppstår inte några givande diskussioner och det blir ett sämre lärande när de inte kan lära av varandra.

Flera elever upplever vidare att det krävs mer självdisciplin att studera på distans än att vara i skolan och menar att det kan drabba dem som har svårt för skolan extra mycket. Flera berättar också att det är svårare att koncentrera sig på uppgifter och lektioner när de sitter hemma därför att där finns det mer distraktioner som gör att det är lätt att tappa koncentrationen. Bristen på koncentration gör att skolarbetet blir lidande och enligt många elever arbetar de inte lika effektivt hemma. Många uttrycker att det var svårare att få allt skolarbete gjort under fjärr-/distansundervisningen. Några nämner att de inte tror att någon elev får gjort det de ska vid undervisningen på distans – inte ens de som gillar undervisningen. Några har också upplevelsen att de ibland kan hoppa över vissa uppgifter när de sitter hemma, men att de i skolan alltid gör uppgifterna därför att där känner de att man måste – det är mer allvar. Vissa nämner att de saknar uthållighet, att de inte tycker att det känns viktigt längre och att det är lätt att strunta i allt.

Det varierar hur eleverna ser på omfattningen och svårighetsgraden i arbetsuppgifterna. Mest framträdande bland de elever Skolinspektionen har pratat med är att det egna ansvaret för skolarbetet har ökat och så även omfattningen av arbetsuppgifter. Flera nämner att antalet skriftliga uppgifter är fler och att uppgifterna är större och mer komplicerade vid undervisning på distans. Någon elev uppger att denne inte tror att lärarna pratar så mycket med varandra eftersom de inte ser hur arbetsuppgifterna ansamlas. Vissa elever berättar om stress till följd av den ökade arbetsbördan. Några elever har upplevt motsatsen – att när de färdigställt uppgifter kunde de få rast därför att det inte fanns mer att göra. Några elever säger att de får alltför lite uppgifter och att läraren inte alltid finns vid datorn när lektionen pågår. För vissa har uppgifterna blivit fler, men mindre, vilket enligt eleverna kan leda till att vissa elever inte utmanas tillräckligt. Någon rektor nämner att det initialt var många uppgifter, men att det efter ett tag med fjärr-/distansundervisning har balanserat det med bättre och färre uppgifter.

Varierande digital kompetens och tekniska förutsättningar påverkar undervisningen på distans

Av elevintervjuerna framgår i vissa fall att undervisningens kvalitet påverkats på ett negativt sätt av perioden med fjärr-/distansundervisning, i synnerhet inledningsvis. Efterhand, då såväl elever som lärare lärt sig hantera de digitala redskapen, har kvaliteten på undervisningen blivit bättre. Eleverna beskriver också att hur väl det fungerar varierar, beroende på lärare. Bland annat skiljer det sig åt mellan lärare hur väl de lyckas hantera de digitala systemen. Om till exempel ljudet försvinner en stund, försämras kvaliteten på undervisningen drastiskt. Eller om läraren skapar enskilda arbetsrum för grupper av elever under lektionerna. Enligt eleverna fungerar det bättre och är mer effektivt när de arbetar digitalt i mindre grupper, då blir det en bättre kommunikation mellan eleverna och läraren. Eleverna beskriver att en del lärare gjort detta systematiskt och som en given del av planeringen när de hade undervisning på distans, medan andra inte gjort det alls.

Tekniska förutsättningar, som när uppkopplingen är dålig eller försvinner, påverkar också elevernas möjlighet att ta del av och hänga med i undervisningen. I vissa fall beskriver eleverna att de missat stora delar av en genomgång eller en lektion på grund av att de "kastats ur systemet". Eleverna berättar att det kan skilja sig mycket åt mellan den tekniska kvaliteten beroende på förutsättningarna hemma. Det finns exempelvis de som delar en uppkoppling med flera personer hemma, vilket påverkar både kvalitet och hastighet på uppkopplingen. Bristande tekniska förutsättningar framstår emellertid inte som något omfattande problem bland de elever och rektorer Skolinspektionen har talat med, även om det naturligtvis är ett stort problem för de elever som drabbas. I de fall det förekommit har skolan ofta avhjälpt problemen, exempelvis ordnat uppkoppling, dator, IT-support, med mera.

Även om många lärare med tiden lärt sig att hantera tekniken och i flera fall har en alternativ plan om den inte skulle fungera, upplever många elever att närundervisning är bättre och att de lär sig mer av den. Rektorer nämner också ibland att kvaliteten på undervisningen inte blir lika hög på distans, trots att lärarna arbetar aktivt för att göra skillnaden mindre. Ofta nämner eleverna att lärarna gör så gott de kan men att förutsättningarna är sämre på distans.

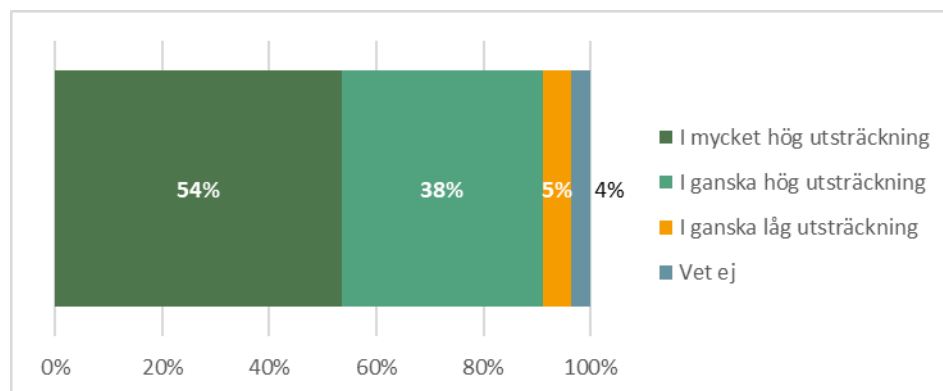
För vissa elever innebär undervisning på distans mer studiero

Samtidigt som många elever upplever det svårare att koncentrera sig i hemmet, är det också flera elever som beskriver motsatsen. Att de uppskattar att fjärr-/distansundervisningen ger dem bättre möjlighet till studiero då de kan arbeta mer koncentrerat utan att störas av kamraterna i klassrummet. Flera elever berättar att de arbetar mer effektivt hemma, att det är lugnare och mindre stressigt och att det är positivt att man kan koppla bort alla andra om man behöver lugn och ro. Det förekommer även att rektorer nämner att perioden med fjärr-/distansundervisning medförde en lugnare studiemiljö. En rektor konstaterar att då hälften av eleverna i varje klass är hemma varannan dag är det lugnare i skolan och en högre grad av studiero.

Elever i behov av stöd undantas ofta från fjärr-/distansundervisningen

De flesta rektorer menar att skolan i hög utsträckning har identifierat vilka behov av stöd och stimulans i undervisningen som eleverna har i rådande situation.

Diagram 8. I vilken utsträckning skulle du som rektor skatta att skolan identifierat vilka behov av stöd och stimulans i undervisningen som eleverna har utifrån rådande situation? (n=56)

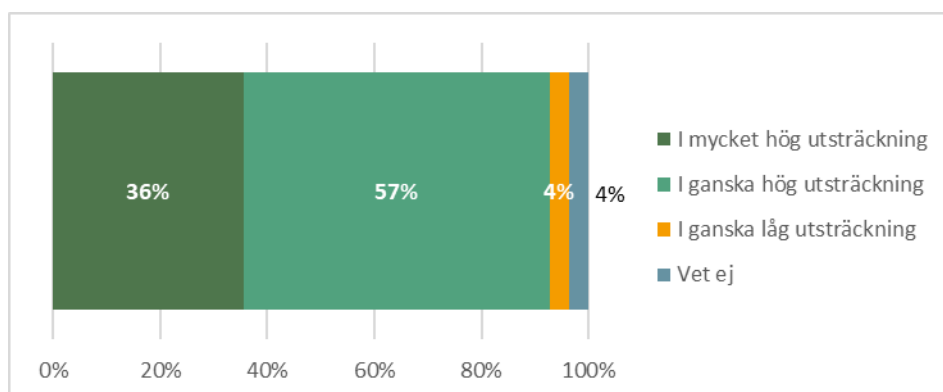

I intervjuerna berättar många rektorer att personalen på skolan har en löpande översyn och samverkar för att fånga upp elever för vilka fjärr-/distansundervisning av olika skäl inte fungerar och som är i behov av stöd. Ofta nämns att mentorer, kurator och specialpedagog har arbetat med att identifiera dessa elever. Ibland genom veckovisa möten där varje klass diskuteras för sig och vilka behov som finns bland eleverna där. Eller genom att lärarna/mentorer samlar in signaler om elever som inte mår bra och vidarebefordrar detta till rektor och till elevhälsan. Några nämner särskilt att specialpedagogen haft en viktig roll, med god inblick i behoven hos eleverna. I vissa fall landar det i gemensamma beslut mellan elevhälsa, lärare, elev och vårdnadshavare att helt eller delvis undantas från fjärr-/distansundervisning för att kunna få ett mer ändamålsenligt stöd av lärarna.

Elever får ofta stöd genom närundervisning

Även om de flesta rektorer uppger att skolan lyckats genomföra tillräckliga insatser för att möta elevernas behov av stöd och stimulans, är det endast en tredjedel som menar att de lyckats med detta i mycket hög utsträckning.

Diagram 9. I vilken utsträckning skulle du som rektor skatta att skolan lyckats genomföra tillräckliga insatser för att möta elevernas behov av stöd och stimulans i undervisningen? (n=56)

De flesta rektorer berättar att elever som har behov av särskilt stöd eller andra anpassningar är, liksom elever i förberedelseklass, undantagna från fjärr-/distansundervisningen. I vissa fall undantas även andra elevgrupper. Det kan handla om elever som har psykiska behov av att vara på skolan, eller elever som har missgynnssamma hemförhållanden för undervisning på distans, exempelvis bristande tekniska förutsättningar som gör att eleven missar delar av undervisningen. Det kan också handla om elever som har det generellt svårt med undervisning på distans, som ligger efter i skolarbetet samt bedöms ha behov av mer lärarstöd eller lärarledd undervisning. Det förekommer också att skolor försöker få elever med hög frånvaro och låg motivation att komma till skolan och träffa sina lärare som ett sätt att motivera dem tillbaka till verksamheten.

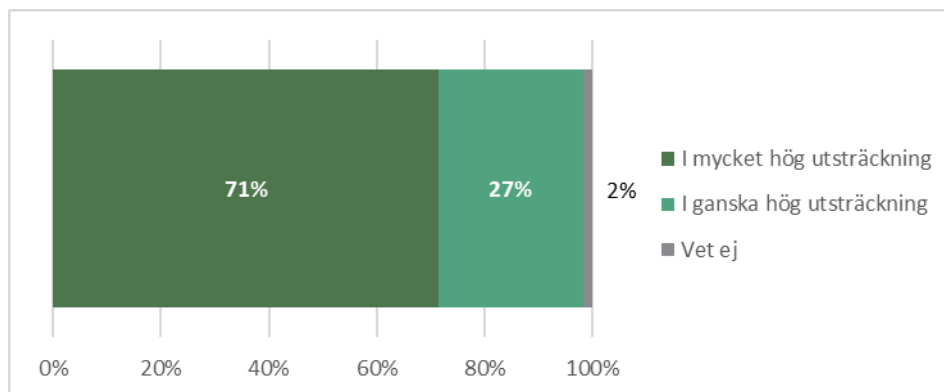
Ofta organiseras utbildningen så att elever som av olika skäl är i behov av det erbjuds att komma till skolan några dagar i veckan, även de veckor eller dagar som övriga elever har undervisning på distans, så att de ska ha tillgång till en lärare. En rektor beskriver att eleverna följer den egna klassens lektioner digitalt från skolans lokaler. På plats finns en resurspedagog som kan svara på frågor ifall eleverna kör fast. Rektor beskriver vidare att några av eleverna fått ta med sig en kompis till skolan, för trygghetens skull. Vid en intervju beskriver eleverna att elever i behov av särskilda anpassningar får det i närundervisningen men inte vid undervisning som ges på distans. I några fall beskriver rektorer att det kan vara svårt att få elever som är behov av närundervisning att komma till skolan när övriga elever får undervisning på distans. Skolorna jobbar på olika sätt, tillsammans med vårdnadshavarna, för att motivera eleverna att komma in till skolan, genom till exempel motiverande samtal.

Betyg och bedömning sker som vanligt enligt rektorerna, men viss oro finns bland eleverna

Att bedöma elevers kunskaper och besluta om betyg är generellt en komplex uppgift. Perioder av fjärr-/distansundervisning kan ytterligare försvåra detta. De flesta rektorerna skattar i mycket hög grad att det finns ett tillräckligt bedömningsunderlag för att en rättvisande bedömning och betygssättning av elevernas kunskaper

kan ske. Samtidigt är det en tredjedel som endast anger att detta finns i ganska hög utsträckning.

Diagram 10. I vilken utsträckning skulle du som rektor skatta att det finns ett tillräckligt bedömningsunderlag för att en rättvisande bedömning och betygssättning av elevernas kunskaper kan ske (givet de omställningar som pandemin medfört)?(n=54)

De flesta av rektorerna, drygt 70 procent, skattar också i hög utsträckning att lärarnas samverkan kring bedömning och betygssättning genomförts som vanligt under den pågående terminen.¹¹ Någon rektor nämner att lärarkollegiet samarbetar väldigt mycket i vanliga fall och nu har det blivit ett måste för att det ska fungera. Arbetslagen delar goda exempel och det pågår ett arbete med att analysera elevernas resultat och måluppfyllelse som sedan ligger till grund för vårens planering. Några menar dock att sambedömningen har minskat under innevarande period, vilket de tror kan bero på att spontana möten har blivit färre. Några rektorer lyfter utmaningen kring att nationella proven ställs in, men nämner samtidigt att lärarna istället ska använda tillgängliga bedömningsstöd. Enstaka rektorer nämner att de behöver fokusera extra på att säkra omdömen och underlag för en del elever i årskurs 7 som haft något svårare att klara av fjärr-/distansundervisningen och det något större ansvaret som det innebär.

Vissa elever är oroadе över sin kunskapsutveckling och sina betyg

På vissa skolor berättar rektorerna att de genomfört utvärderingar av kunskapsläget och kunskapsinhämtningen i de elevgrupper som har haft fjärr-/distansundervisning. Några berättar att de inte har uppfattningen att studieresultaten har påverkats negativt av fjärr-/distansundervisningen. Däremot förekommer det i granskningen att såväl elever som rektorer nämner att det kan vara svårare att fullt ut visa vad man kan när det är fjärr-/distansundervisning. Några elever berättar att de elever som siktar på högre betyg inte får samma chans att visa sina kunskaper i fjärr-/distansundervisningen. Rektorer nämner även att det i vissa moment kan vara svårare för elever att visa alla sina kunskaper för att få ett högre betyg.

¹¹ Frågan löd: *Hur har lärarnas samverkan kring bedömning och betygssättning genomförts under innevarande termin?* 69 procent skattar att lärarnas samverkan kring bedömning och betygssättning genomförts som vanligt under den pågående terminen. Lika delar av rektorerna anser att samverkan har ökat (15 procent) eller minskat (15 procent).

En relaterad utmaning som nämns är svårigheterna att ge alla elever stimulans och utmana dem nog för att kunna nå de högre betygen. Elever berättar att de högpresterande eleverna påverkas negativt av att de inte upplever att de kan bli tillräckligt utmanade genom fjärr-/distansundervisningen och kan oroas för att de inte ska nå sina mål för undervisningen. Några elever beskriver att det sätt som undervisningen på distans genomförs innebär fler och mindre uppgifter, vilka inte utmanar de elever som har höga ambitioner i tillräcklig hög grad. Även ett par rektorer reflekterar kring att det finns högpresterande elever som inte upplever att de kan få tillräckliga utmaningar när undervisningen sker på distans. Någon berättar att skolan behöver arbeta med att se till att högpresterande elever får stimulans i fjärr-/distansundervisningen och att lärarna behöver tänka på att ge de eleverna extra utmaningar. En annan berättar att hen upplevt att högpresterande elever är oroliga för att de inte ska få med sig de kunskaper som behövs för de betyg som eleverna satsar på, vilket leder till stress. I en skola har elever i årskurs 9 uttryckt att deras betyg i idrott och hälsa påverkas av att de inte får ha idrottsundervisning som de brukar. Skolan har pratat om att hantera det genom att ha en "intensivvecka" utomhus under våren i idrott, så att eleverna kan göra det som förväntas för högre betyg. De har även haft diskussioner kring hur det fungerar exempelvis i de estetiska ämnena för att eleverna ska nå de högre betygsstegen.

Kvalitetshöjning av fjärr-/distansundervisningen – ett pågående arbete i flera skolor

Flera rektorer berättar att skolans utvecklingsarbete har fortsatt som vanligt under covid-19-pandemin. Många lyfter att den digitala undervisningen och arbetsätten har utvecklats vid skolorna med anledning av fjärr-/distansundervisningen. En del skolor har haft fortbildning gällande digitala verktyg och har sett över tillgången på digitala läromedel. Vissa har haft tillgång till IT-pedagoger på skolan eller på länk. I vissa skolor har det ordnats workshops för att förbereda lärarna för fjärr-/distansundervisningen. I vissa fall har även personal haft veckovisa avstämningar där de gett varandra råd och tips angående undervisningen på distans, exempelvis kring funktioner i digitala verktyg. Inom andra utvecklingsområden har arbetet stannat av.

Vissa rektorer berättar att skolan i början av fjärr-/distansundervisningen fokuserade på att säkerställa att eleverna hade digital tillgänglighet och att framställa uppgifter att ge eleverna inom ramen för fjärrundervisningen, men efterhand har en diskussion om kvaliteten på fjärrundervisningen tagit mer plats. Några rektorer nämner att de följer upp lärarnas arbete genom att besöka lektioner, både digitalt och fysiskt, för att få en bild av hur undervisningen fungerar. Andra berättar att de har regelbundna möten och en kontinuerlig dialog med lärarna där de diskuterar hur fjärr-/distansundervisningen kan utvecklas och vilka pedagogiska möjligheter man har. Vissa nämner också att det utvecklingsarbete som förstelärarna bedriver fungerar på ett bra sätt. De har bland annat jobbat tillsammans med övriga undervisande lärare kring hur man kan utforma prov som kan genomföras på distans.

Flera rektorer beskriver också att skolan har ett fortsatt behov utvecklingsarbete. En rektor uppger att det finns utrymme att vidareutveckla arbetet när det gäller att

öka elevernas delaktighet på fjärrlektionerna, eftersom de upplever minskad delaktighet och samspel med eleverna och det inte är alla som vill visa sig på skärm. Någon nämner också att skolan behöver förbättra de digitala strukturer som finns för att underlätta för eleverna att hitta exempelvis uppgifter de ska lösa. Några rektorer beskriver ett behov av att vidareutveckla arbetet när det gäller att undersöka kvaliteten på fjärr-/distansundervisningen och undersöka om den medfört konsekvenser för undervisningen. I något fall nämner en rektor att skolan behöver förbättra likvärdigheten i hur lärarna arbetar digitalt.

Många elevers mående påverkas av undervisning på distans

På två av fem skolor upplever eleverna att undervisningen på distans i hög utsträckning påverkar hur eleverna mår. Bland rektorerna är det än fler, 60 procent, som skattar att elevernas mående har påverkats i hög grad.

Diagram 11. I vilken utsträckning skulle ni som elevrådsrepresentanter skatta att distansundervisningen påverkar hur ni elever mår? (n=55)

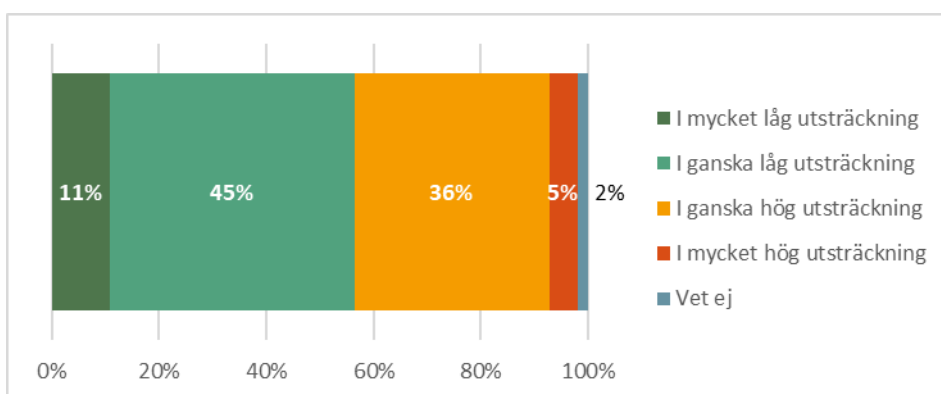
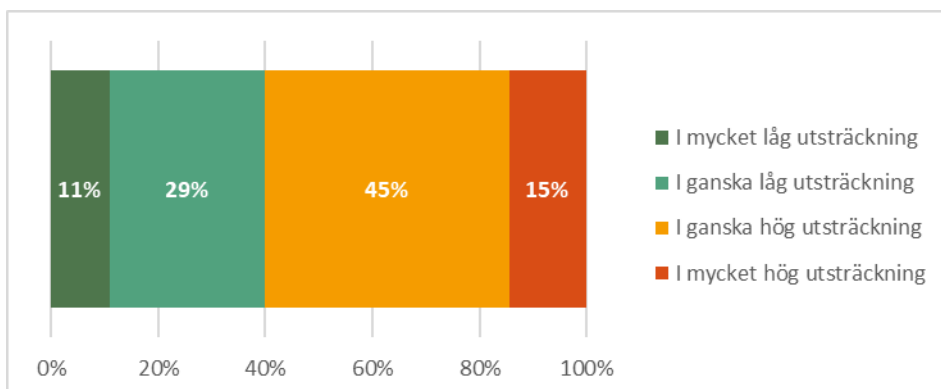

Diagram 12. I vilken utsträckning skulle du som rektor skatta att distansundervisningen påverkar elevernas mående? (n=55)

Bristen på social samvaro är negativ för många

Det framträder tydligt i intervjuerna att de minskade sociala kontakter som fjärr-/distansundervisningen medför påverkar elevernas mående negativt. Många elever

nämner att de känner sig ensamma och isolerade och att det är tråkigt att inte träffa kompisarna i skolan som vanligt och att detta gör att många tappar orken, vilket påverkar studieresultatet negativt. Vissa elever berättar att flera elever de känner till känner sig deprimerade, allt känns tråkigt och de har svårt med självdisciplinen. Vissa elever berättar att de i början upplevde fjärr-/distansundervisningen som spännande men att de tröttnade snabbt och känner att de mår sämre av att inte träffa andra människor. Eleverna beskriver att de elever som har ett stort behov av social interaktion var de som tydligast fick en sämre social situation. Eleverna nämner också att de saknar närundervisning eftersom den interaktion mellan lärare och elever som då uppstår gör undervisningen mer intressant. Eleverna berättar också att de saknar att kunna prata med lärarna även under raster.

Många elever upplever trötthet, brist på rutiner och stillasittande

Ett annat tydligt mönster i elevernas mående är att de tycks lida av avsaknaden av dagliga rutiner, som börjar med att göra sig i ordning och gå till skolan på morgonen. Istället blir det ofta en heldag inomhus, stillasittande framför datorn. Flera elever nämner att det gör dem tröttare att arbeta hela dagar framför en skärm och många blir rastlösa av att sitta stilla hela dagar utan rörelse, som är en naturlig del på skolan med förflyttningar mellan klassrummen. Många elever anger att de rör sig betydligt mindre nu än under den vanliga skoltiden med närundervisning. Detta gör att eleverna upplever att det blir svårare att koncentrera sig på undervisningen och arbetsuppgifterna. Flera elever nämner att lärarna brukar uppmana dem att röra på sig eller ta promenader, men att det inte alltid blev av ändå.

Några elever beskriver också att de äter sämre under distansperioderna jämfört med under perioden med närundervisning. Flera skolor erbjuder elever att hämta mat på skolan, men alla kan inte göra det eftersom de bor långt ifrån skolan. På en skola där eleverna hade närundervisning varannan dag kunde eleverna ta med sig matlådor hem de dagarna så de hade lunch under fjärr-/distansundervisningen. Vissa elever berättar också om rubbade sömnrutiner där de slumrar till under dagen och har svårt att sova på kvällen.

Stressen upplevs öka då gränserna mellan skola och fritid suddas ut

Många elever ger uttryck för problem med ökad stress under fjärr-/distansundervisning. Det kan handla om att gränserna mellan skolarbetet och fritiden blir otydlig och att det är lätt att få en känsla av att inte vara klar med sitt skolarbete när man sitter hemma och arbetar. Detta ger en känsla av stress som många klasskamrater känner och som har ökat efterhand som undervisningen på distans pågår, säger eleverna. En rektor beskriver att skolan fått återkoppling från vårdnadshavare som berättar att deras barn inte kan sluta jobba när skoldagen är slut. Det har lyfts i arbetslagen att lärare tydligare ska säga att nu är vi klara, att nu har vi gjort tillräckligt, för att hjälpa eleverna med gränssättningen. Vidare beskriver en del elever att de upplever att lärarna har ökat arbetsbördan för dem i syfte att kunna göra bedömningar, vilket också skapar mycket stress. Flera känner sig också pressade och stressade när de är i skolan eftersom examinationerna är koncentrerade till de veckor de har närundervisningen.

Vissa upplever mindre stress och mindre negativ påverkan på måendet

Även om många elever upplever negativa konsekvenser av fjärr-/distansundervisningen är det också ett antal som lyfter att det är individuellt hur undervisningen på distans påverkar måendet och flera ser fördelarna. Vissa upplever det som mindre stressigt att jobba hemma och att det är skönt att slippa lägga så mycket tid på att pendla. Vissa tycker det är positivt att koppla bort alla andra och få lugn och ro. Några elever nämner att det inte har påverkat annat än positivt, förutom att man inte får träffa kompisarna. Vidare är det flera som nämner att eftersom undervisningen är växelvis på distans växelvis hemma så blir det inte så stor påverkan på elevers mående. Några nämner också att det är hela situationen med covid-19-pandemin som påverkar deras mående, snarare än fjärr-/distansundervisningen.

Skolor tar på olika sätt reda på hur eleverna mår enligt rektorerna men metoderna är sällan systematiska

Många av de rektorer vi pratat med, nästan 70 procent, menar att de i hög utsträckning har kartlagt elevernas mående och behov av hälsofrämjande insatser. Eleverna å sin sida ger en annan bild, då endast 28 procent menar att skolan i hög utsträckning har tagit reda på hur eleverna mår och påverkats av rådande pandemi.

Diagram 13. I vilken utsträckning skulle du som rektor skatta att skolan har kartlagt elevernas mående och behov av hälsofrämjande insatser? (n=56)

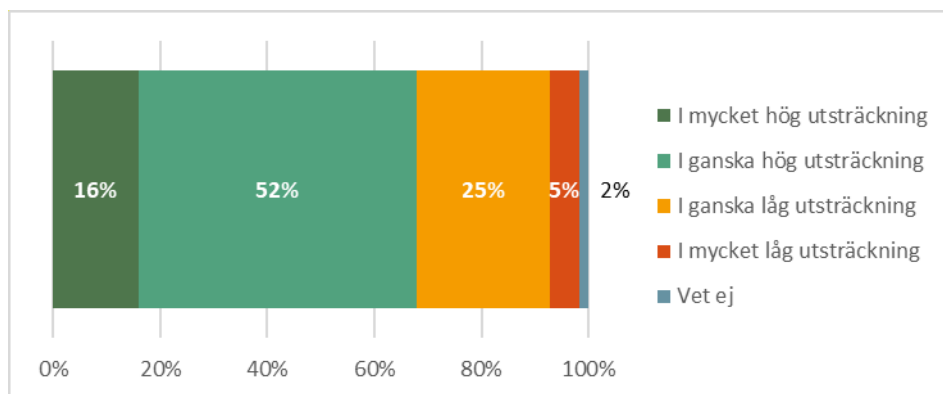
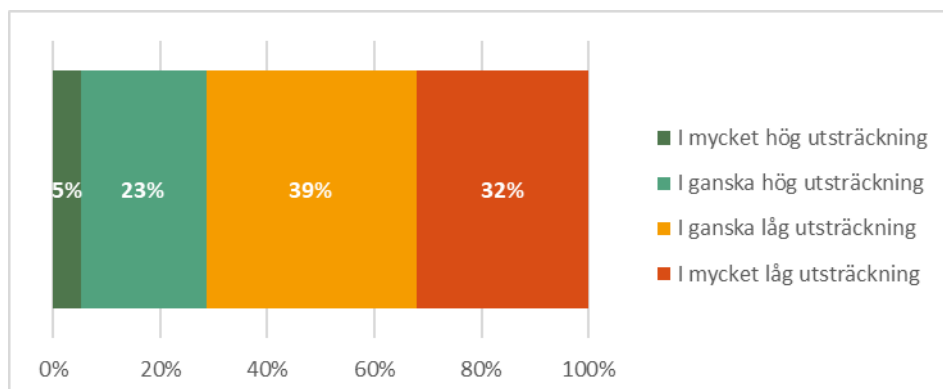

Diagram 14. I vilken utsträckning skulle ni som elevrådsrepresentanter skatta att skolan har tagit reda på hur eleverna mår och påverkats av rådande pandemi? (n=56)

Det framgår tydligt i många elevintervjuer att de inte upplever att skolan har frågat dem hur de mår i den situation som nu råder. Några nämner att lärarna frågar dem hur det går med studierna, men inte om deras mående. Framför allt nämner både rektorer och elever att det saknas ett systematiskt sätt för att kartlägga elevernas mående under fjärr-/distansundervisningen, till exempel genom enkäter. En rektor reflekterar kring att pandemin såklart påverkar oss alla men att skolan egentligen inte vet hur eleverna mår i rådande situation eftersom de inte har frågat dem eller kartlagt det på ett organiserat sätt. På vissa skolor har enkäter gjorts men då snarare följt upp hur tekniken fungerar. Relativt många rektorer uppger att de planerar att genomföra en enkät som följer upp elevernas mående framöver.

Även om det är ovanligare så förekommer det skolor där elever och rektorer berättar att enkäter har genomförts som mäter elevernas trivsel och mående under pandemin och fjärr-/distansundervisningen. Några har genomfört en sådan enkät enstaka gånger och mindre vanligt är att en sådan uppföljning har skett flera gånger. I något fall nämner eleverna att de inte har fått en återkoppling av resultatet, vilket de gärna ville ha.

Vissa skolor följer upp elevernas mående genom mentorer eller andra vägar

Många skolor nämner att man på andra sätt följer upp elevers mående, genom exempelvis mentorer eller klassråd. På en skola är detta en stående punkt vid varje veckas mentorstid. Mentorerna rapporterar sedan till rektorn och elevhälsoteamet om det uppstår oro. Det finns på så sätt en samlad bild av elevernas mående inom arbetslagen. På andra skolor berättar elever att de i klassråden fortlöpande stämmer av fjärr-/distansundervisningen och hur det påverkar deras mående och studiesituation. Även i elevrådet är det en stående punkt som diskuteras. Vissa rektorer nämner att utvecklingssamtalen som genomförts har gett ett bra underlag för elevers olika behov samt de hälsosamtalen som genomförs i årskurs 8.

Eleverna uppger emellertid att det nu tar längre tid för skolan att upptäcka om en elev mår dåligt, eftersom både lärare och elevhälsopersonal nu träffar eleverna mer sällan. En del elever nämner att de inte tror att lärare ser när eleverna mår dåligt, och de tror inte att eleverna skulle anförtro sig åt sina lärare om att de inte mår bra. När lärarna ibland frågar hur eleverna mår är det inga personliga saker som eleverna berättar om när de får frågan inför klassen, säger eleverna.

Elever uppmuntras ofta själva att ta kontakt om de mår dåligt

I vissa fall är det upp till eleverna att själva ta kontakt med skolpersonal om de mår dåligt. Några elever berättar att skolan uppmuntrar dem att boka möte med elevhälsan om de känner behov av att träffa dem. Det är dock inte alltid tydligt för eleverna hur de kan kontakta elevhälsan när det är fjärr-/distansundervisning. För några är det oklart vilka kontaktuppgifter de ska använda sig av.

I någon enstaka skola berättar rektorn att lärarna använder sig av en digital kontaktbok för att kunna se elevernas upplevelse av det psykiska och fysiska måendet. Utifrån individen, som kan signalera behov av samtal och stöd eller stimulans i kontaktboken, sätter läraren in åtgärder och/eller tar hjälp av elevhälsan och rektor. Rektorn säger att på så sätt har skolan en god bild av elevernas mående och hur det kan förändras.

Olika bilder av vilka insatser som görs för elevernas välmående

En övervägande andel av rektorerna, cirka 70 procent, uppger att skolan i hög grad har planerat och genomfört hälsofrämjande insatser utifrån de behov som framkommit. Elevernas bild skiljer sig från rektorernas. Där är det endast 34 procent som upplever att skolan i hög utsträckning genomfört sådana insatser.

Diagram 15. I vilken utsträckning skulle du som rektor skatta att skolan planerat och genomfört hälsofrämjande insatser utifrån de behov som framkommit? (n=56)

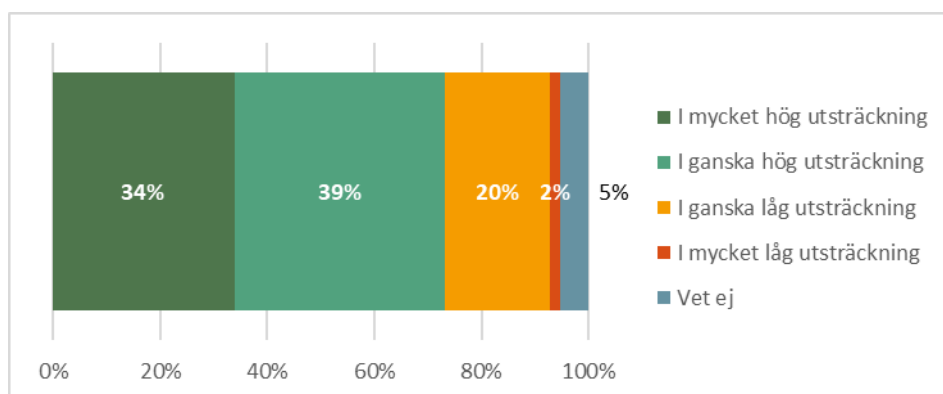
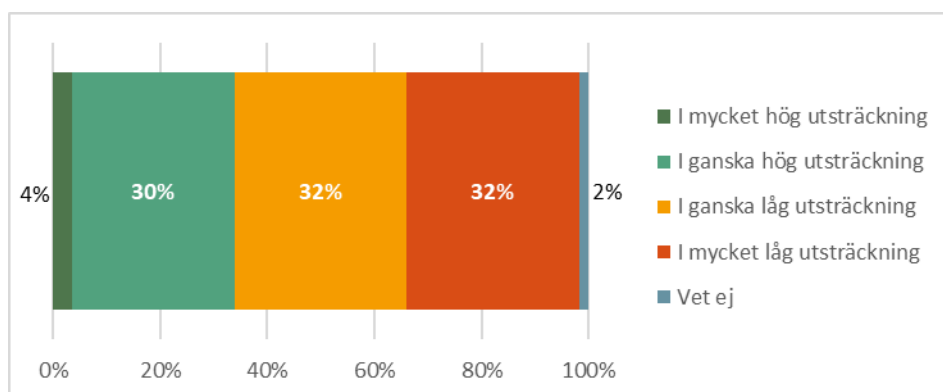

Diagram 16. I vilken utsträckning skulle ni som elevrådsrepresentanter skatta att skolan gör insatser för att ni ska må bra under rådande pandemi (T.ex. frågar hur ni mår, lyssnar på er och pratar om saker som gör er oroliga)? (n=56)

Många elever nämner i intervjuer att det inte förekommer hälsoinsatser eller att de inte vet om personalen på skolan gör några särskilda aktiviteter för att eleverna ska må bra under fjärr-/distansundervisningen. Några berättar att ett fåtal aktiviteter förekommit, såsom gemensamma fikastunder eller att lektionstid har vikts till att prata med varandra. Vissa elever berättar att det är möjligt att få vara i skolan, men i vissa fall krävs det tjt från elevens sida för att få vara i skolan, trots att eleven sagt att den inte mår bra.

Vissa elever har mer positiva erfarenheter, där de ser att skolan gör en del för att de ska må bra. På en skola berättar eleverna om att det finns ett trygghetsteam som man alltid kan vända sig till för att prata med. Vid fjärr-/distansundervisningen gick det att mejla eller ringa till dem och de flesta eleverna har deras telefonnummer, berättar eleverna. Vissa berättar om att lärarna är omtänksamma och ofta frågar dem hur de mår, vissa nämner också att de besvarat enkäter på temat. Vissa nämner att det finns en lärarassistent som eleverna kan prata med vid behov.

Elevhälsans stöd tycks överlag fungera enligt rektorerna

Rektorerna berättar ofta om att elevhälsan har en viktig roll i att identifiera elever som mår dåligt av undervisningen på distans och flera anser att elevhälsan har en god överblick över de elever som det finns oro kring. Elevhälsan har också en viktig roll i hälsofrämjande insatser. Ofta deltar representanter från elevhälsan i regelbundna möten där personalen på skolan lyfter oro kring vissa elever. Elevhälsan medverkar ibland även på elevrådets möten och kan diskutera vad som händer i klasserna och hur eleverna mår. Vid några skolor nämner rektorer att sådana möten ligger till grund för vilka insatser som sedan planeras på skolan. Många rektorer berättar att om behovet uppstår hos enskilda elever så vidtas individuella åtgärder för att få en fungerande skolsituation. En åtgärd kan vara samtal mellan kurator, elev och vårdnadshavare. Skolan har också gått ut brett till vårdnadshavarna via utskick genom lärplattformen med information om hur man kan komma i kontakt med elevhälsan.

Flera rektorer nämner att elevhälsans förebyggande och hälsofrämjande arbete på både grupp- och individnivå fungerar som vanligt under fjärr-/distansundervis-

ningen och covid-19-pandemin. Enligt vissa rektorer genomförs gemensamma hälsofrämjande aktiviteter som till exempel tipspromenader, utegympa (med avstånd) eller cykelutflykter med tillhörande arbetsuppgifter som ska lösas under sträckan. Flera rektorer säger också att elevhälsan har löpande hälsosamtal med elever där situationen under pandemin diskuteras och hur man kan göra för att må bra under den här perioden. Elevhälsan nämns också föra dialoger med elevernas vårdnadshavare om elevers mående. Någon rektor berättar även att elevhälsan har gett råd till lärarna om vad de behöver göra för att eleverna ska må bra.

Det förekommer att rektorer nämner att elevhälsoarbetet på gruppnivå kan förbättras och systematiseras. Att de haft mer fokus på individnivå, där anpassningar görs med exempelvis personliga scheman. En rektor uppger även att det troligen kan finnas behov av hälsofrämjande insatser som de ännu inte känner till, eftersom de inte har kartlagt behoven.

Många elever upplever att de inte får bidra till hälsofrämjande insatser

Drygt hälften av rektorerna har svarat att elevernas synpunkter i hög utsträckning tagits tillvara vid planeringen av hälsofrämjande insatser. Elevernas bild är mer negativ. I endast en tredjedel av skolorna har eleverna svarat att de i hög utsträckning påverkar skolans hälsofrämjande arbete.

Diagram 17. I vilken utsträckning skulle du som rektor skatta att elevernas synpunkter tagits tillvara vid planeringen av hälsofrämjande insatser? (n=56)

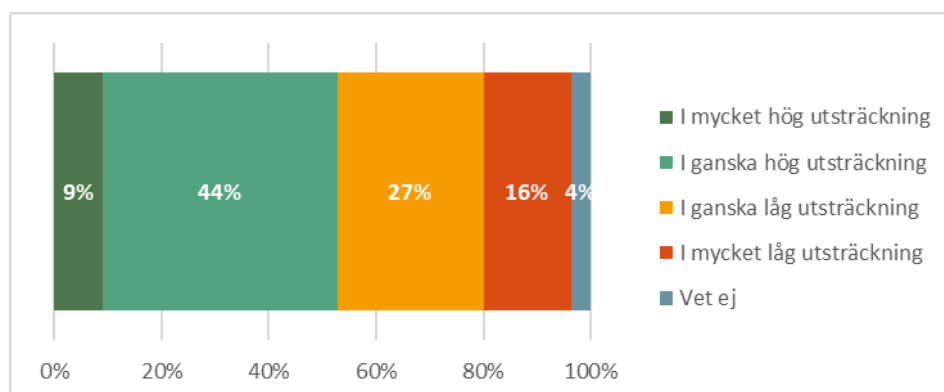
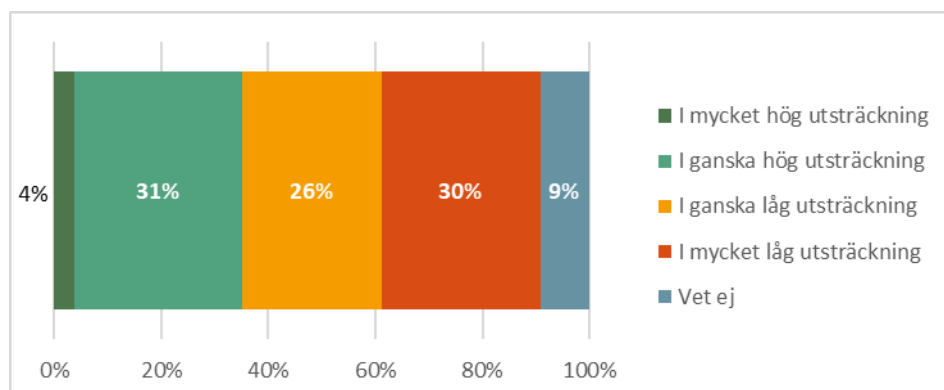

Diagram 18. I vilken utsträckning skulle ni som elevrådsrepresentanter skatta att era åsikter påverkar skolans hälsofrämjande arbete? (n=54)

I intervjuerna nämner många elever att de inte blivit tillfrågade om hur hälsofrämjande åtgärder fungerat. Eleverna berättar ofta att de inte fått frågor om vad eleverna önskar att skolan skulle göra för att de ska må bra, trots att de har åsikter i frågan. Några elever ger exempel på aktiviteter som de ser som hälsofrämjande, till exempel att de får uppgifter som kan genomföras när de är ute och promenerar tillsammans med en eller flera kamrater. Det finns även rektorer som menar att skolan i högre utsträckning behöver ta hjälp av eleverna för att se hur hälsofrämjande aktiviteter kan utvecklas.

Vissa elever nämner emellertid att de diskuterar måendet på skolan i elevrådet och att de vuxna lyssnar på dem och tar till sig de förslag på åtgärder som läggs fram där.

En del elever vittnar om risk för kränkningar mellan elever vid undervisning på distans

Som nämnts tidigare berättar vissa elever att det ibland förekommer hån och pikar vid fjärr-/distansundervisningen. Detta kan ske genom muntliga kommentarer, kommentarer i chatten, skratt eller symboler. Några elever säger att detta gör att de inte vill svara på frågor och vara aktiva i distanslektionen och att det gör dem osäkra. De är också oroliga för att bli filmade av andra elever och att det sprids i sociala medier. Några berättar att när det sägs i ett klassrum brukar lärare säga ifrån, men när det händer vid fjärr-/distansundervisningen så kommenteras det enbart med att läraren ber eleven att stänga av ljudet, alternativt lämnas kommentaren utan respons från läraren som fortsätter med sin genomgång.

I en skola nämner rektorn att de bland annat vidtagit åtgärden att eleverna måste "vänta i lobbyn" innan läraren släpper in dem i det digitala mötet, så att eleverna inte ska vara själva på mötet. Mikrofonerna var också förhandsinställda på att vara avslagna. Detta för att minska risken för kränkande behandling mellan eleverna.

Avslutande diskussion

Med denna promemoria vill Skolinspektionen bidra med en viktig lägesbild av undervisningen på distans i grundskolan och hur den kan ha påverkat elevernas förutsättningar att nå målen. Utifrån de iakttagelser som Skolinspektionen gjort vill myndigheten också peka på ett antal områden som kan utvecklas ytterligare för att höja kvaliteten i undervisningen, förbättra elevernas mående och ge dem bättre möjligheter att tillgodogöra sig utbildningen. Det är viktigt att återigen betona att Skolinspektionens bild av situationen tar avstamp i rektors och elevers utsagor i de verksamheter som granskats.

Mycket har fungerat väl under omständigheterna

Den övergripande bilden är att skolorna som ingått i denna granskning har gjort stora ansträngningar och också lyckats väl när det gäller att genomföra de flesta moment i undervisningen. Granskningen ger få indikationer på att eleverna helt går miste om undervisning eller undervisningsmoment, även om det ofta upplevs som svårt att genomföra vissa delar vid undervisning på distans. Av såväl elev- som rektorsintervjuer framgår i många fall att lärarna gör ett gott arbete och det bästa av situationen. Lösningen med att växelvis låta eleverna vara i skolan respektive ges undervisning på distans innebär minskad trängsel i skolans lokaler. Det har också inneburit att moment inte behövt skjutas upp någon lägre tid utan kan genomföras och hanteras löpande.

Undervisning på distans ger inte lika mycket som närundervisning

Av distansinspektionen framgår dock att det också finns nackdelar med det växelvisa upplägget. Undervisningen kan upplevas som upphackad och att många moment och prov ska avhandlas på kort tid när eleverna är i skolans lokaler, vilket innebär stress för många elever.

Även om moment genomförs enligt plan finns det mycket som tyder på att kvaliteten i undervisningen som ges på distans inte är lika hög som vid närundervisning. Eleverna upplever att de inte kan lära av varandra och har svårare att följa med i undervisningen samt att söka och få hjälp på distans. Rektorer delar i mångt och mycket bilden att många elever avstår att fråga om hjälp och att det är svårt för lärare att veta om eleverna är aktiva i undervisningen och förstår innehållet. Att eleverna upplever det svårare att ställa frågor innebär inte bara att de blir utan svar utan också att de går miste om ett fördjupat lärande som kan uppstå när en fråga diskuteras samt tillfällen att reflektera över sitt eget lärande. Vidare upplever många elever bristande studiemotivation, svårigheter att bibehålla engagemang under lektioner och utmaningar i att arbeta koncentrerat med uppgifter. Det finns också indikationer, från både elever och rektorer, att undervisningen på distans inte i lika hög grad stimulerar eleverna att nå högre betyg eller att eleverna inte alltid får möjlighet att visa sina kunskaper när de är på hög nivå. Sammantaget finns det således en risk för negativ inverkan på elevernas lärande, i vissa fall påtalar

även eleverna själva detta. Såväl de som behöver mer stöd och hjälp för att klara skolarbetet som de elever som behöver mer stimulans för att nå ännu längre i sitt lärande påverkas. På sikt finns stor risk att detta påverkar elevernas kunskapsutveckling negativt och får konsekvenser för deras fortsatta studier och gymnasiebehörighet. I synnerhet om perioder av undervisning på distans återkommer framöver. Eleverna vittnar även om att undervisningen på distans påverkar dem på olika sätt beroende på förutsättningar i skolan och hemma, vilket betyder att konsekvenserna kan bli än värre för de elever som redan innan hade svårare förutsättningar.

I gymnasieskolan har omfattningen av undervisning på distans varit betydligt större och skolorna har helt behövt ställa om undervisningen. Många av de utmaningar och problem som grundskolan brottas med är sådana som gymnasieskolan också erfarit. Till exempel frågor kring hur praktiska moment kan genomföras på distans samt utmaningar kring att bibehålla elevers motivation inför skolarbetet. Det tycks dock inte ha skett någon vidare kunskapsöverföring mellan skolformerna. Här kan skolor inom samma huvudman samt huvudmännen emellan bli bättre på att utbyta erfarenheter och dra lärdomar av varandra, för att utveckla en välfungerande undervisning på distans.

Situationen påverkar elevernas mående

Många rektorer berättar om hur de värnar elevernas välmående och ständigt arbetar för att stötta de som behöver det. Samtidigt saknar många skolor en helhetsbild över elevernas mående, vilket gör det svårt att sätta in adekvata åtgärder för att främja elevernas hälsa. När det blir upp till den enskilda eleven eller dennes vårdnadshavare att be om hjälp finns risk för att elever inte uppmärksammas av skolan och inte får den stöttning de behöver. Sannolikt förhöjs den risken av att eleverna inte är lika synliga för skolans personal när de sitter hemma. Det kan också vara en högre tröskel för eleven att fråga om stöd och hjälp via nätet, jämfört med att spontant kunna besöka elevhälsan på skolan. Med tanke på hur perioder av undervisning på distans kan påverka elevers mående är det viktigt att skolorna aktivt uppmärksammar och följer elevernas mående. Eleverna vittnar själva om flera sätt som deras mående har påverkats av undervisningen på distans. Det handlar om känslor av ensamhet, stress och bristen på motivation. Vissa elever får rubbade sömn- och matrutiner och blir trötta.

Problemet med upplevd utsatthet och risk för kränkningar under pågående undervisning på distans får direkta konsekvenser för lärandet och naturligtvis också för elevernas mående. Även om det bara framkommit i några enstaka skolor, är det ett allvarligt problem som behöver uppmärksammas. Rädslan för att bli filmade och publicerade i sociala medier kan hindra dem från att ställa frågor och komma vidare i skolarbetet. Sannolikt är det ofta svårt att upptäcka kränkningar som sker eftersom de kan förekomma i slutna chattrum. Här vill Skolinspektionen betona skolans ansvar att förebygga och förhindra kränkningar som sker på nätet när kränkningarna har samband med skolans verksamhet.

Med utgångspunkt i distansinspektionens resultat vill Skolinspektionen avsluta med några punkter där skolornas arbete kan utvecklas ytterligare för att höja kvaliteten i undervisningen på distans.

Utifrån granskningens resultat vill Skolinspektionen betona vikten av att vid fortsatt undervisning på distans:

- **Fortsätta utveckla kvaliteten i undervisningen när den ges på distans och dra lärdomar av andra skolors och huvudmäns erfarenheter.** Ett arbete med att utveckla undervisningen på distans verkar till stor del pågå i många skolor och flera ser behov av det framledes. Det kan exempelvis handla om att hitta undervisningsformer som skapar mer aktivitet och engagemang hos eleverna. Här kan gymnasieskolans längre erfarenhet av fjärr-/distansundervisning nyttjas. Resultaten i denna granskning belyser vikten av att i det utvecklingsarbetet kontinuerligt följa hur eleverna kan tillgodogöra sig fjärr-/distansundervisningen.
- **Utvärdera om fler moment och examinationer kan genomföras på distans.** Intensiva veckor med närundervisning där många moment och examinationer ska tas igen kan innebära stress för eleverna. Skolor kan därför behöva revidera vilka moment och examinationer som är möjliga att genomföra på distans. Det viktiga är att hitta ett sätt som fungerar för eleverna och som säkerställer god kvalitet i undervisningen samt goda underlag till bedömning och betygssättning. I både denna granskning, men även tidigare granskningar i gymnasieskolan där all undervisning bedrivits på distans, har det framkommit många kreativa lösningar av hur olika praktiska moment kan genomföras på distans. Skolor har också testat andra sätt än prov för att testa elevers kunskaper på.
- **Utveckla arbetet med bedömning och betygssättning vid undervisning på distans.** Rektorerna uppger ofta att betygssättningen löper på som tidigare. Samtidigt finns indikationer från både elever och rektorer att undervisningen på distans inte i lika hög grad ger eleverna möjlighet att visa sina kunskaper, i synnerhet på högre nivåer. Skolorna behöver därför ytterligare anpassa arbetet med bedömning och betygssättning till de nya förutsättningar som undervisning på distans innebär. Det kan handla om att hitta fler eller andra sätt för att samla in ett brett och varierat underlag som ger en rättvisande bild av elevernas kunskaper. På sikt finns annars risk för att betygen inte speglar elevernas långsiktiga kunskapsutveckling, vilket kan medföra en urholkning av betygen.
- **Utveckla ett aktivt hälsofrämjande arbete med system för att med regelbundenhet följa upp alla elevers mående.** Rektorer behöver löpande skaffa sig en aktuell lägesbild av elevernas mående. Av vikt är att inte enbart förlita sig på att eleverna själva ska signalera om de mår dåligt. Resultaten behöver analyseras med flera professioner på skolan för att sedan sätta in relevanta åtgärder som svarar mot elevernas behov. Sedan kontinuerligt följa upp de åtgärder som genomförts. I skolor där elevhälsan aktivt tagit kontakt med alla elever har genvägen varit positiva. Genom att arbeta med kartläggningar av olika slag kan skolan även få kännedom om hur elever upplever sina möjligheter att få stöd att hantera olika former av

psykisk ohälsa som kan ha uppkommit som en direkt eller indirekt följd av situationen med pandemin och undervisningen på distans.

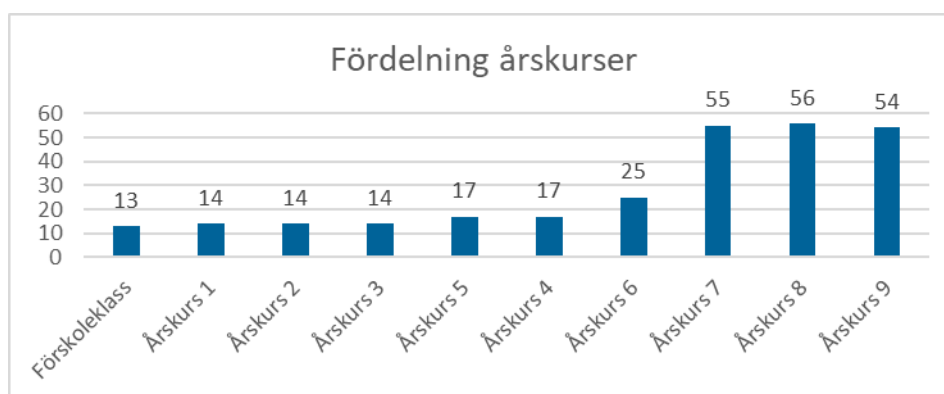
- **Motverka risk för kränkningar under digitala lektioner.** I ett fåtal skolor har det framkommit att elever kan känna sig utsatta under digitala lektioner, till exempel genom trakasserande kommentarer i chattfält. Även om vi inte sett att detta är utbrett på skolor indikerar detta risker som är mycket viktiga att uppmärksamma. Skolan har ett ansvar att arbeta förebyggande mot kränkningar som sker på nätet när kränkningarna har samband med skolans verksamhet. I det ska även ingå att skapa en trygg miljö på digitala lektioner, fria från kränkningar. Det kan till exempel ske genom att tillsammans med eleverna skapa regler för det digitala klassrummet på motsvarande sätt som gäller vid närundervisning, men också att det kräver samma aktiva lärarstöd som i närundervisning där läraren är den som sätter normer och skapar trygghet.
- **Vid tillbakagången till närundervisning utvärdera den gångna perioden med undervisning på distans.** Det är viktigt att skolorna skapar sig en bild av hur perioden med undervisning på distans har påverkat elevernas kunskapsutveckling och mående och sätta in adekvata åtgärder för att avhjälpa eventuella missade moment i undervisningen.

Bilaga

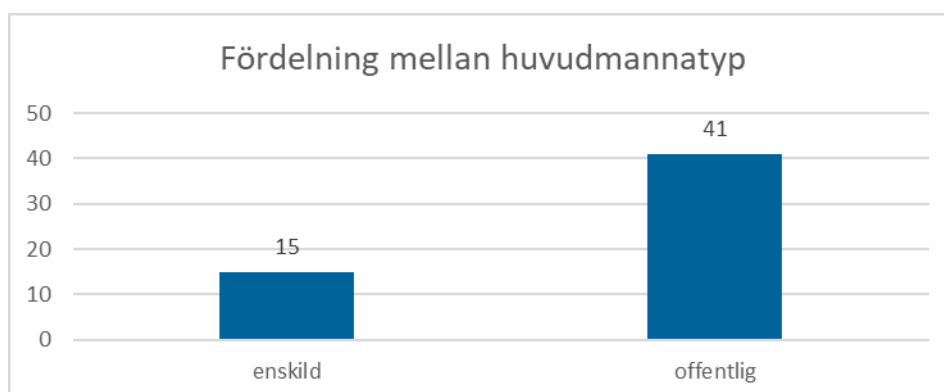
Mer om urval och genomförande

Urvalet till granskningen baseras på en slumpmässig fördelning av grundskolor som har eller har haft fjärr-/distansundervisning med anledning av covid-19-pandemin. Urvalet är gjort utifrån att skolenheten ska ha minst årskurs 7–9, men andra årskurser kan förekomma.

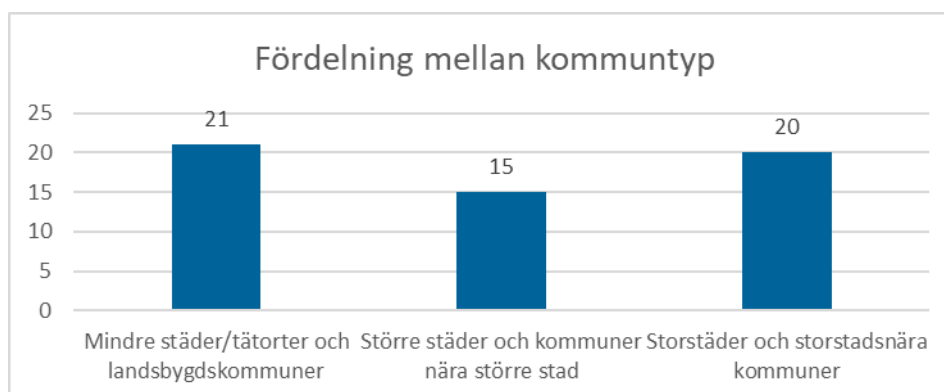
Urvalet är det tredje i raden av distansinspektioner av grundskolan som genomförts under 2020/2021. Skolenheter i de tidigare urvalen har valts bort så väl som skolenheter som deltar/har deltagit i tematisk kvalitetsgranskning eller tillsyn. Urvalet strävar efter en förhållandevis jämn fördelning av vilka årskurser som ingår.

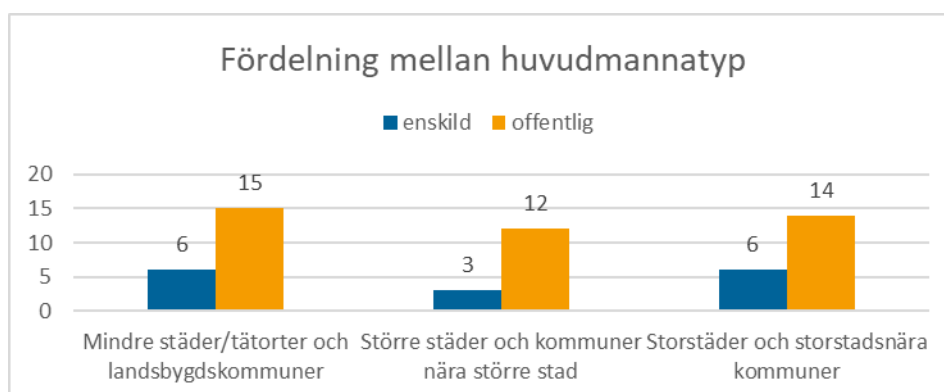
Det finns en naturlig slagsida mot skolenheter med offentliga huvudmän. Enskilda huvudmän prioriterades i de tidigare urvalen.

Skolenheterna i den här granskningen är jämnt fördelade mellan kommuntyperna utifrån om de är mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner, större städer och kommuner nära större stad samt storstäder och storstadsnära kommuner.

Urvalet strävar även efter en jämn fördelning av skolenheter med offentlig/enskild huvudman belägna i olika kommuntyper. Det är något färre fristående skolenheter i de större städerna.

Även här finns en naturlig slagsida mot skolenheter med offentlig huvudman. Det finns fler fristående skolenheter i storstadsområdena, vilket speglas i urvalet.

Tillvägagångssätt

Granskningen genomfördes genom video- eller telefonintervjuer med rektorer, och elever. Sammanlagt har 56 rektorer intervjuats och cirka 170 elever. Intervjuerna med eleverna omfattade cirka 30 minuter och rektorsintervjuerna cirka 75 minuter. Elever från elevråden och i huvudsak de äldre eleverna har valts till intervjuerna. Tanken var att de ska företräda *elevgruppen*.

Elevintervjuerna har främst handlat om elevernas uppfattning av hur pandemin och fjärr-/distansundervisningen har påverkat dem, undervisningen, skolmiljön, och hur skolan arbetar med detta och för att främja närvaro (oavsett om undervisningen genomförs som närundervisning eller som fjärr-/fjärr-/distansundervisning). Intervjun med rektorn har berört samtliga områden i granskningen, men intervjun har fördjupats inom de områden som rektorn önskar tala mer om. Rektorer och eleverna har även gjort egna skattningar av vad de anser fungerat bra samt de utmaningar som de anser kvarstår.

Under samtalen noterade inspektören vad elever och rektorer berättade. Dessa sammanfattande anteckningar kommunicerades sedan med huvudman och rektor som gavs möjlighet att justera eventuella felaktigheter. Därefter resulterade granskningen i en skriftlig återkoppling till skolan med eventuella rekommendationer från Skolinspektionen som förhoppningsvis kan hjälpa skolan att utveckla arbetet utifrån deras specifika utmaningar.